

ОКАЗІОНАЛЬНІ НАЙМЕНУВАННЯ НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ ДИТИНА В ЕПІСТОЛЯРНИХ ТЕКСТАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті окреслено реєстр номінацій, які утворюють в епістолярних текстах Лесі Українки лексико-семантичне поле 'дитина'; основну увагу зосереджено на тих номенах, що мають статус okazіональних, значна частина яких були елементами родинної метамови Косачів-Драгоманових і мали диференційний характер, слугуючи засобом ідентифікації її братів і сестер – рідних і двоюрідних (найчастіше – молодших), а також племінників: *Мака, Кна-кна, Пуць, Пуцик, Путільда, Лілея, Гуся, Гусіня, Гусінька, Дрозд, Дроздик, Кох, Кахота, Патя, Пуця, Рюрик, Зоря, Лідик, Лідянка, Маусик, Тюсіня, Імочка, ліленятко* тощо; значну частину таких найменувань вжито як загальні для всіх чи кількох дітей, як-от: *буслята, верчики, драби, лисенята, негри, пуци, тигри, тигри-негри, тигро-негри, хрущики, щучики*.

Ключові слова: okazіоналізм, номінативне поле, номінація, лексичний регулятив, епістолярний текст, дитина.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вагомим елементом семантичної організації будь-якого тексту цілком правомірно мовознавці визначають регулятивні лексичні одиниці, завжди співвіднесені, як слушно зауважує Н. С. Болотнова [6], з основними текстовими ознаками: модальністю, емотивністю, експресивністю й прагматичністю. Власне тому статус регулятивних одиниць, диференційними ознаками яких послідовно вважають повторюваність і семантичну значущість у певному тексті, властивий не лише тим лексемам, які мають частотний вияв у різних етнічних мовах або статус національно маркованих (окреслених як *лінгвокультурономи, національні концепти* тощо), а й ті, що належать до кількісно незначного мовного соціуму чи обмежені навіть індивідуальним слововжитком, але відзначаються функційною виразністю у межах цілого тексту (*регулятиви-концепти*) або його фрагмента (*регулятиви-локативи*) [6, с. 34]. Ці чинники й визначають вагомість і потребу вивчення різних видів лексичних регулятивів як у контексті наявних функційних сфер, так і в площині індивідуальної словотворчості. Кожен такий регулятив формує номінативне поле, до складу якого входять ядерні лексеми (їх називають ще *опорні слова, ключові слова, слова-маркери*), які репрезентують макро- чи мікромету в межах комунікативної стратегії тексту. До складу номінативного поля входять не лише узуальні номінації, а й ті, що є результатом індивідуальної мовотворчості, здебільшого кваліфіковані як okazіоналізми. Узвичаєно *оказіональними* вважають авторські лексичні новотвори – мовленнєві конкретно-ситуативні найменування, створені з певною стилістичною метою за традиційними і нетрадиційними словотвірними моделями, часто – з порушенням мовних норм, які

реалізують експресивно-образну функцію і відтворюють особливості індивідуальної мовної картини світу.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Оказіональні найменування як елемент індивідуальної словотворчості і посутнісний диференційний чинник формування певного ідіолекту належать до активних об'єктів наукового вивчення. З-поміж найвагоміших здобутків українського мовознавства кінця XX – початку XXI століть можна виокремити праці Н. А. Адах [1–3], Г. М. Віняр [7], Г. М. Вокальчук [8–11], Н. В. Гаврилюк [12], Є. А. Карпіловської [14], Ж. В. Колоїз [15–19], В. В. Максимчука [22], А. М. Нелюби [24; 25], О. В. Семенюк [26], Г. М. Сюти [30] та ін. Однак оказіоналізми в системі епістолярної комунікації належать до мало досліджених проблем українського мовознавства.

Мета і завдання статті. Кожен лексичний регулятив актуалізується в тексті через певне номінативне поле, створене навколо опорних слів, які й формують його ядерну зону. Спостережено, що одним із найчастотніших слів-маркерів в листовних текстах Лесі Українки є лексичний регулятив *дитина*. А тому спробуємо змодельювати його оказіональне номінативне поле, яке відображає одну з домінант родинної метамови й експліковане в її листовних діалогах до різних адресатів.

Кожна дитина Косачів-Драгоманових, як зазначено в примітках до листів Лесі Українки, мала значну кількість різних індивідуально окреслених номінацій (власних і загальних), які слугували вагомих засобом їхньої особистісної ідентифікації: **Косач Михайло Петрович** (*Обачний, Мака, Миша, кна-кна*) [36, X, с. 525] (далі, покликаючись на це видання, в дужках зазначатимемо лише том і сторінку); **Косач Микола Петрович** (*Кахота, Кахоточка, Кох, Кохія, Кукота, Кухота, Миколічка, Микось, Микулько, хлопчик*) [X, с. 525], *Микунька* [XI, с. 465], *Микуня, довша Гусь* [XII, с. 638]; **Косач-Борисова Ізидора Петрівна** (*Біла Гусь, Гусінька, Гуся, Дора, Дроздик, Дроздоньо, Патик / Патік, Патя, Пуця, мала*) [X, с. 526], *Гусиця* [XI, с. 466]; *Гусик, коротша Гусь* [XII, с. 638]; «Дробишка, Бомбал (в дитинстві) – родинне наймення сестри Лесі Українки Ізидори» [21, с.39]; **Косач-Кривинюк Ольга Петрівна** (*Олеся Зірка, Зірка, Лілея, Лілія, Ліля, Ліцик, Олег, Олеся, Пуц, Пуцик*) [X, с. 526], *Ліль, Ліліцика, Giglio* [XII, с. 638]; **Шимановська (Косач) Оксана Петрівна** (*Марочка, Марусечка, Марця, Тамара, Тamarця, Укус*) [X, с. 532] («Тамара (ще: Марочка, Марця, Марусечка, Тamarця, – так спочатку називали в сім'ї молодшу сестру Лесі Українки Оксану Петрівну Косач-Шимановську (1882–1978); жартівливе прозвисько «Укус» [X, с. 433]; «Укусовий лист... – тобто лист від другої молодшої сестри Лесі Українки, Оксани Петрівни Косач (1882–1975), яку в сім'ї жартома називали «Укусом» [XI, с. 385]); **Драгоманов Світозар Михайлович** (*Зог, Зоря, Zogo, cousin*) [X, с. 523]; **Драгоманова (Кучинська) Людмила Михайлівна** (*дядина, мечка голяма*) [X, с. 523]; **Драгоманова-Труш Аріадна Михайлівна** (*Рада, Рюрик, драгоманець, cousine*) [X, с. 523]; **Судовщикова-Косач Олександра Євгенівна** «Шура (іще: Рашель, Річі),

дочка політичного засланця, подруга Лесі Українки, згодом дружина брата Михайла» [X, с. 432]; **Косач Євгенія Михайлівна** (*Євця, Імочка*) – донька Михайла Косача [X, с. 465]; **Квітка Климент Васильович** (*Квітка, Лютюсь*) – чоловік Лесі Українки. Щоправда, чимало таких найменувань, актуалізованих, зокрема, в родинній епістолярії, залишилося поза увагою коментаторів. Скажімо, Лідію Драгоманову-Шишманову іменовано в листах Лесі Українки *колобок, мечка*, однак у примітках про цей факт нема жодних згадок.

Зауважмо, що подібна мовна традиція була проєктована, очевидно, й на ширше родинне й дружнє оточення Косачів-Драгоманових, про що маємо чимало свідчень у примітках до Лесиних листів, напр.: «Г е р ц о г» – жартівливе прізвисько троюрідного брата П. А. Косача – Миколи Олексійовича, який займався генеалогією роду Косачів і запевняв, що їх предки були герцогами з Герцеговини (Сербія)» [XI, с. 454]; «Славинський Максим Антонович (Лавинська, М. С., пан Максим, Пілад, Соловинська, Стависький), а ще – Славинська» [X, с. 530] («Леся Українка вперше зустрілася з М. А. Славинським 1886 р., коли останній приїздив до свого товариша, дорожнього майстра на станції Любитівка – Пильчикова, який і познайомив М. Славинського з родиною Косачів. Пізніше з М. А. Славинським (виступав під псевдонімами «Лавинська», «Соловинська», «Стависький») Леся Українка зустрічалася на зібраннях «Плеяди», разом з ним переклала «Книгу пісень» Г. Гейне)» [XI, с. 442]; ««Біла» – член «Плеяди» Віталій Гаврилович Боровик (1864–?), навчався в той час на природничому факультеті університету» [XI, с. 447]; «Як діла твого хом'ячка? – жартівливе прізвисько подруги О. П. Косач – А. П. Хом'якової. У радянський час стала відомим професором медицини» [X, с. 507]. До речі, ця традиція поширювалася навіть на малознайомих людей: «Л ю т р и – так Леся Українка жартівливо називала персонал клініки Е. Бергмана» [XI, с. 407]; «...ведмідь з Рунгу... – жартівливе прозвисько О. Маковея» [XI, с. 438]; «П у т я – жартівливе прозвисько доньки Садовських, на той час школярки» [XI, с. 450] тощо.

Сама Леся Українка, як відомо, мала також кілька таких оказіональних найменувань. У родині Косачів Лесю Українку здебільшого називали *Зея, Зеїчок, Зеїсок* (див. детальніше мою статтю: [4]). Цей онім має, як свідчать примітки, відапелятивне походження: «Зея (ще: Зеїчка, Зеїсок) – родинне жартівливе прозвище Лесі Українки. Постало від назви кукурудзи в ілюстрованому каталозі рослин: «Зея японіка». Леся Українка нагадувала родині цю тоненьку, високу і ясну рослину» [X, с. 450], а отже, в його основі – інтегральні семи 'тонка', 'висока', 'ясна', що мають статус її зовнішнього портретування. До речі, саме ця номінація найбільш послідовно використана в усій Косачівській епістолярній спадщині (і батьків, і дітей). В епістолярних текстах самої Лесі Українки цю лексему вжито вперше (і востаннє – в збережених кореспонденціях) в листі до матері 4 березня 1890 року з Києва як елемент формули прихильності:

Ваша Зея [X, с. 54], тобто це найменування функціонувало в родинній метамові вже з цього періоду (див.: [21]).

Михайло Драгоманов називав її факультативно (?) *жабенятко новоградволинське*, про що вона сповіщала в листі (1 грудня 1894, 2 січня 1895 р.) з Софії до сестри Ольги: «... *тоді всі йдемо в столову пити каву (дядина п'є чай), і дядько нас вітає: «А! Здрастуйте, жаби!» (Жаба – слово не уничижительное, а «ласкательное», я часом буваю удостоєна епітета «жабенятко новоградволинське» (вирізнення тут і далі моє. – С. Б.)» [X, с. 269]. Мотивація частини такого найменування, зокрема епітета, не потребує жодних коментарів; зрозуміла також конотація найменування *жабенятко* (завдяки словотвірному форманту *-енятк-*), однак, чому номінація *жаба* в мовленні Драгоманова мала *пестливе* забарвлення, а не узуально пейоративне, мабуть, назавжди залишиться таїною. Можна, щоправда, висловити лише припущення про вплив певних позитивних конотацій щодо номінації *жаба* в сприйнятті волинян-поліщуків із огляду на їх практичне використання в побуті. Зрештою, в західнополіських поведінкових моделях найменування *жабенятко*, вжите найчастіше як синонім до *змерзлюк*, зберігає і дотепер голубливо-пестливу тональність («Вой, те^и вже геть жабинєтко, йде^и до хати», – казали і мені бабуся, доторкнувшись моїх ручок холодної днини надворі).*

Насамперед зауважмо, що деякі з родинних okazіональних назв первинно виникли як найменування якогось окремого мовця і виконували функцію його індивідуалізації та диференціації. Це стосується, зокрема, лексем *Кох, Кохія, Кохота, Кукота, Кахоточка, Пуця, Дрозд, Дроздик, Дроздишко, Пуц, Зірка, Джілія, Лілея, Уксус* тощо. Інші найменування – стосувалися кількох братів і сестер або слугували узагальненою назвою для всіх. Скажімо, номінація *тигри* в одних контекстах іменує Миколу й Оксану, в інших – усіх молодших Косачів. Частотне використання таких okazіональних номінацій перетворює іноді фрагменти листів Леся Українки в утаємничений текст для будь-якого стороннього читача, декодування якого можливе лише тими мовцями, котрі належать до цього мовного мікросоціуму. Очевидно, саме з міркувань оптимізації епістолярних діалогів і адекватності декодування таких найменувань Леся Українка вдавалася іноді навіть до коментарів щодо цих лексем навіть у спілкуванні з мамою. Щоправда, дотримувалася їх використання фрагментарно, а не послідовно, що і є додатковим ствердженням достатньої обізнаності родини про належність певного індивідуального найменування конкретному адресатові (його можна, ймовірно, з певною мірою дискусійності кваліфікувати як родинне прізвисько): «**Пуцик** (Ольга. – С. Б.) в антрактах між ученням і гойдалкою теж варить і господарить. **Тигри (Микось і Оксана)** зробились настоящими **«верчиками»**, сьогодні докінчили останні вишні, кінчають полунички і починають порічки та малину. Сьогодні **Уксус** (Оксана. – С. Б.) почав їсти горох. **Патчиній (Дориній)** їді нема міри. **Уксус з Кохом** (Миколою. –

С. Б.)були *недавно трошки слабі; ну, папа, звісно, зараз узяв їх в лабет (найперше витер укусом, закутав і т. д.), і тепер вони здоровісінькі, ніграють і тиграють, «як не може бути»* [X, с. 62].

Цікавою традицією Косачів можна вважати і пошук офіційного імені для дітей (мабуть, тому спочатку їх іменовано в епістолярних текстах (що відображає усно-розмовну традицію українців) іноді звичайними субстантивованими прикметниками *маленьке* (без розрізнення статі) і гендерно диференційованими лексемами – *дівчинка, хлопчик*), пор.: **«Хлопчик**(вирізнення тут і далі наше. – С. Б.) *трошки підріс, мама думає його назвати Юрієм або Романом, але всім ці імена не подобаються»* – про Миколку [X, с. 17] (у примітках до цього листовного фрагмента зазначено: «Хлопчик трошки підріс... – Мається на увазі молодший брат Лесі Українки Микола (він же, за жартівливими прозвиськами Косачів, – Кох, Кохія, Кохота, Миколічка, Микось, Микулька, Кукота, Кухота) Петрович Косач (1884–1937)» [X, с. 435]; «... він (Миколка. – С. Б.) дуже веселий і танцюристий і може уже й сидіти сам, **його тепер тим часом називають Миколою, але ще невідомо, як його назовуть**» [X, с. 18]. Як бачимо, вибір імені дітей у Косачів мав почасти колективний вияв, хоча визначальна роль, найімовірніше, належала матері, Ользі Петрівні Косач-Драгомановій.

Принагідно зауважимо, що вибір і офіційного імені, і жартівливого, яке мало статус родинного прізвиська (творцем котрого міг бути будь-хто з батьків чи навіть дітей), для кожної Косачівської дитини – довготривалий процес. Він був, очевидно, результатом і творчих пошуків, і певних лінгвістичних експериментів, і віднайдення власних уподобань «автора» / «авторки» в антропоніміконі, пор. : *«У Тамарці є два зубки, і вона вже трошки лазить, але вона ще нічого не їсть, окрім молока, дуже любить Мишу і маму, так що як вони ідуть, то вона кричить, щоб брали її на руки, страшенно боїться чужих, а найбільш Старицького. Тамара має дуже багацько йменнів, але найбільш її звуть Марцею і Марусечкою»* [X, с. 13] (до Є. І. Драгоманової, 11 березня 1883 р., Київ); *«Вчора охрестили Тамару, впрочім, вона тепер вже не Тамара, а Оксана, бо мама перемінила їй ім'я»* [X, с. 15] (до Є. І. Драгоманової, 9 червня 1884 р., Колодяжне) і *«Ні-ні» вже не зветься ні Лютею, ні Ліліком, а просто Михальом»* (про сина Ольги – Михайлика) [XII, с. 168]. Як відомо, й сама Лариса Косач зазнала змін у виборі варіанта імені в родинному спілкуванні: *«Мене перезвали на Лесю»* [X, с. 9] (до Драгоманових, кінець 1876 р. Новоград-Волинський). Як згадує сестра Ольга, *«Лесю до 5-ти років звали Лосею, а тоді вона перейменувалася на Лесю, бо їй не подобалося ім'я Лося (див.: Спогади про Лесю Українку, с. 42.)»* [X, с. 429].

За свідченням Ольги Косач-Кривинюк, «До початку 13-го року Лесиною життя вони однак були у всьому нерозлучні: разом бавились, разом читали, разом вчилися, разом розважалися. За таку нерозлучність їх

двох жартома називали одним спільним ім'ям «Мишолосіє» (див.: Спогади про Леся Українку, с 42)» [X, с. 429].

Подібну традицію щодо спільного найменування двох дітей мала й родина Драгоманових. За аналогією до Косачівського композита *Мишолосіє* (спільна назва Михайлика та Лесі) епістолярне спілкування актуалізує тотожну словотвірну модель щодо дітей Драгоманових – *Радозоріє* (Ради та Світозара): «Цілую вас, і чорненького Маусика, і **Радозоріє**» [X, с. 128].

Крім онімних okazіональних найменувань, в епістолярних текстах ужито значну кількість узуальних. Узагальнену номінативну функцію в індивідуальному мовленні Лесі Українки виконують насамперед ті найменування, що первинно є фаунономенами, етнонімами, космонімами, напр.: *негри* [X, с. 29], *негрики* [X, с. 30], *негринята* [X, с. 54], *тигри* [X, с. 62], *тигрики* [X, с. 95], *тигро-негри* [X, с. 33], *тигри-негри* [X, с. 94], *бусята* [XI, с. 261], *верчики* [X, с. 62], *драби* [X, с. 288], *пуцики* [X, с. 201], *хрущі* [X, с. 21], *щучики* [X, с. 217] тощо.

У примітках до десятого тому творів Лесі Українки зазначено: «Негри – так жартівливо прозвала Леся Українка своїх молодших сестер і брата Миколу» [X, с. 439]. Найменування *негри*, як і *тигри*, виникли первинно як узагальнювальні, очевидно, на основі певних поведінкових ознак дітей Косачів із домінуванням насамперед семи 'рухливість' у певній ігровій ситуації. Вперше лексеми *негри* та *негрики* згадані в її листі 5 липня 1889 року з Одеси до матері, який дає можливість (принаймні гіпотетично) реконструювати їх мотивацію: «Твій лист мене дуже звеселив, бо з нього видно, що **негри** все так само пробувають «в блаженном состоянии первых человеков» [X, с. 29]; «А мені вже дуже скучно за своїми дикими **неграми** – нема тут таких, [...] хоч і багато тут єсть їх різних пород, подоб і націй» [X, с. 29–30]. Як бачимо, домінувальними, асоціативно співвіднесеними з найменуваннями дітей, виявляються лексеми, що характеризують їх за подібністю до первісних людей, яким властива була, відповідно до стереотипних уявлень, насамперед некерованість і стихійність поведінки. Саме такі поведінкові риси вербалізують лексеми – семантичні поширювачі *дикий*, *не дичійте* та інтекстовий фрагмент «в блаженном состоянии первых человеков». Крім одноклексмних найменувань, фіксовано також юкстапозити *тигро-негри* та *тигри-негри*, які, ймовірно, виконують функцію посилення ознаки через прийом тавтології: «Усіх тигро-негрів щиро цілую» [X, с. 30]. Номінативи *негрики* й *негринята* експлікують ще й емоційно-експресивний компонент: «Бувайте здорові, **негрики!** Не дичійте дуже. «Тепер» я сподіваюсь бачити кна-кну і Пуца у себе непременно!» [X, с. 30]; «**Негриків** ще раз цілую! Прощайте, **негринята!**» [X, с. 54].

Автором номінації *хрущі*, як свідчить Лесин травневий лист 1888 року з Колодяжного, був брат Михайло: «Наші «**хрущі**», як ти їх звеш, усі здорові, окрім Коха, про котрого тобі пише мама. Настоящих хрущів у нас

на деревах було багацько» [XI, с. 442]. Очевидно, визначальні семи в цій номінації – ‘жвав’, ‘рухлив’ – актуалізовані за подібністю до поведінки цих комах – «*настоящих хрущів*».

Найменування *верчки*, найімовірніше, експлікує ту ж інтегральну сему ‘рухлив’ (похідне від дієслівної основи *вертітися*, первинне значення слова *верчик* – «скручений жмут чого-небудь або що-небудь загорнене, згорнене; згорток» [32, с. 337]), пор. інші найменування, актуалізовані в узусі української літературної і говіркової мов з тотожною твірною основою і подібною семантичною структурою: *верцюх, круцюх-верцюх, круть-верть, вертун / вертунка* тощо.

Номінація *бусята* відзначається функційною обмеженістю використання і проєктована лише на дітей однієї родини, лісника з Криворівні Маркеса («...бусятами Леся називала синів Маркеса» [XI, с. 442]), напр.: «Другого дня стали ми в Ясеневі Горішньому, Маркес показав нам дорогу до Криворівні (з бусят бачили тільки одно, Вільгельма, він щось хорує, а Рейнгольд цілий день в лісі, і його ніхто не бачить)» [XI, с. 261].

Деякі назви дітей виникли як деривативні найменування, твірна основа яких – прізвище батька, пор.: *лисеньта* – діти Лисенка [XI, с. 401]: «*навіть Уксус і лисеньта ходили раз на відчит Афанасьєва*» [XI, с. 74]. Принагідно зауважимо, що інше okazіональне найменування, словотвірно релеватне згаданому – *лиси* – Леся Українка вживала здебільшого як етнонім *галичан*, почасти з іронічною тональністю («*Ну, однак, ти, і лиси, і кияни – всі хочете розвинути в мені *maniagrandiosa*!*» [XI, с. 28]; «*як пишуть лиси: „Далі буде“*» [XI, с. 39]), зрідка для іменування галицьких народовців [XI, с. 391]. Один раз фіксовано навіть похідний прикметник *лисячі вирази* [XI, с. 29].

Щодо номена *драби* («діал., зневажл. Обідранець, босяк» [32, с. 403]) зауважимо хіба що очевидну зміну первинного значення і появу виразної іронічно-жартівливої тональності, про що сигналізують, зокрема, лапки «*Цілую всіх Ваших «драбів» і гречну дівчинку Ганнусю, то мені мила дитина!*» [X, с. 288].

Щоправда, мотивація деяких найменувань Косачівських дітей так і залишається непрозорою, примітки до таких лексем також відсутні. Це стосується, зокрема, номінації *щучики*: «*Цілую тебе міцно, і щучиків теж*» [X, с. 217]. Гіпотетично можна стверджувати, що твірною основою цієї лексеми є номен *щучка* (зменшувально-пестливе від *щука*).

Один раз для найменування молодших братів-сестер використано інтекстовий номен *мерлушки-крошечки*, мотивація якого безперечно орієнтована на подвійну актуалізацію інтегральної семи ‘вік’: «*Цілую тебе і «мерлушек-крошечек*» [X, с. 300] («*мерлушка*» – це густе хутро зі шкіри ягнятка до тридцяти днів).

Почасти для називання дітей вона використовувала також узуальні назви, які набували не лише семантичної трансформації, а насамперед стилістичного увиразнення, як-от лексема *народ*: «...я, одвикши од

многолюдства, просто голову губила серед дитячого гвалту (у нас ще були у гостях малий Лисенко і кузен Шимановський). Усі ці **народи**, троє хлопців і троє дівчат різного зросту, бігали, кричали, сварились, мирились, плакали, сміялись, по 3-чі на день купались (причому кожний раз розшукували простині), їли грушки і яблука в розмірах, обмежених тільки власним апетитом, неважачи на грізно наступаючу холеру» [X, с. 317].

До речі, Лесі часто доводилося залишатися самій із молодшими братами й сестрами: в таких ситуаціях у листах актуалізовані особливі узагальнені найменування, які можна також вважати семантичними okazіоналізмами, як-от, *республіка*, *громада*, *гетьманство*. В усіх цих «спільнотах» їй належала визначальна роль: «Відповідаю тобі яко управлений делегат чесної республіки» [X, с. 61]; «Пуц з учителем не сперечається, а як учителеві в республіці живеться, дізнаєшся з його власних слів, бо він збирається до тебе писати; мені здається, що він від республіки кривди не має» [X, с. 62]; «Мама ще не вернулася з Колодяжного, так що ми досі *en petit comit?*, і я *la pr?sident du petit comit?* (малою громадою, і я голова малої громади (франц.)), і влада моя не більша, ніж влада швейцарського президента над кантонами» [XI, с. 69].

Узуальна лексема *гетьманство* (вона представлена в СУМі зі стилістичною ремаркою *іст.* з двома узвичаєними значеннями: «1. Влада гетьмана; гетьманування. 2. Територія і народ, підвладні гетьману» [32, с. 58]) актуалізована двічі як узагальнена номінація всіх дітей: «Твій лист із портретами одержала вчора. «Гетьманство» вийшло добре, тільки в Укуска мордочка вийшла далеко кругліша, ніж вона є, а й в Микося губи якось чудно стулені і вираз такий, який буває у нього під час слухання казки. «Лис» просто як живий настоящий «шпортсман». Тепер ще кна-кни мусять дати свої фізіомії» [X, с. 98–99]. У цьому фрагменті вжито також okazіональні лексеми *Укусок* і «лис»: перша стосується молодшої сестри Оксани, ідентифікація другої особи навряд чи можлива сьогодні, хоча цілком очевидний вектор таких пошуків – з'ясування, про яку саме світлину літа 1891 року (*портрет*, *карточка*) йдеться в цьому листі. Формою множини для найменування Косачівських дітей – *лиси* – Леся Українка послуговується кілька разів, як-от у листі 9 липня 1891 року з Євпаторії до мами: «Може, тебе так замучила малина, клубника, тигринегри і **лиси**, що вже й не до улім?» [X, с. 94]. Зауважмо, в епістолярному спілкуванні Лесі Українки це найменування використовувалося здебільшого (вісім фіксацій) для номінації галичан (про це стверджують, зокрема, примітки: «Лисами» Леся Українка жартома звала галичан» [X, с. 457]): «Листа Мак[овея] я отримала, се правда, що вони чудні люди, ті **лиси**, і то всі» [X, с. 206]; «Якби ти теж виправила як-небудь від **лисів** «Увінчаного співця», ми б його напевне надрукували» [X, с. 191]; «Ну, однак, ти, і **лиси**, і кияни – всі хочете розвинути в мені *maniagrandiosa!* (манію величності! (суч. лат.)) їй-богу, розхвастаюсь!!» [XI, с. 28]). А ще – як назву галицьких народівців: «Лиси щось таке крутять з тим «Дзвінком»» [X,

с. 209] («*Лиси щось таке крутять з тим «Дзвінком»...* – Львівський дитячий журнал «Дзвінок» із 1894 р. мав готуватися до друку в Києві. Але галицькі народовські видавці – тут «лиси» – відступились від попередніх намірів, і переговори закінчилися безрезультатно» [X, с. 482]; «Лисами Леся Українка називала галицьких «народовців»» [XI, с. 391].

Частина загальних номінацій мала спільну опорну лексему для найменування різних осіб, що позбавляє їх ідентифікаційної функції та персоналізації, як-от: **мечка** – **мечка** *грозна*, **мечка** *голямата / велика*, **мечка** *малката / менша*, **мечка** *старша* (велика (болгарською – *голямата*) *мечки* – це зазвичай старші Драгоманови-Шишманови, натомість *менші* (відповідно – *малката*) – їхні діти й онуки. Важлива деталь, що спосіб найменування *велика-мала / голямата-малката* залежить щоразу від утворюваної опозиції: *діти* – *батьки* або *онуки* – *бабуся*), останні з яких утворюють бінарні опозити, напр.: «Дорогі мої **мечки** *Ліда і Ваня!*») – до Лідії та Івана Шишманових [X, с. 317]; «Жаль, що часу нема, а то «излила» б я цілий потік негодованія на Ваню, а тепер скажу тільки «**грозна мечко!**»...» – до Івана Шишманова [X, с. 338]; «Дорогая **мечка!** (Або **мамалиджка**, як хочеш)» – до Аріадни Драгоманової [X, с. 329], пор. також: «Цілую тебе і **мечки, малката і голямата** (ведмедів, малих і великих (болг.))» [X, с. 342]; «(Ще дойде ли и **големата мечка?** (Чи приїде і велика ведмедиця? (болг.))» [X, с. 354]; «Велике спасибі за **Мечка-та** (ведмедеві (болг.) за прислані картини, вони мені багато нагадали» – Лідії Драгомановій-Шишмановій [X, с. 363].

Щоправда, ідентифікація особи, іменованої цими лексемами, часто утруднена, почасти сама авторка, використовуючи вперше ще одну похідну назву, робить її своєрідною загадкою для адресата, напр. : «**Менша** *мечка* нехай *поправляється*, бо сором так мучити «свою единственную родную мать», **старша** *мечка* нехай не обертається в закладку від книжки, а **средня** *мечка* (хто?) нехай заспокоїться і не журиться і буде більше товстенька, ніж бідненька» [XII, с. 24]. Спробуємо декодувати, про кого йдеться в цьому фрагменті Лесиного листа 13 січня 1903 року з Сан-Ремо. *Менша мечка* – це, поза сумнівом, Дмитро Шишманов (саме про його недугу вона згадує на початку цього листа: «Сьогодні я отримала твою карточку і просто аж здивувалась. Ще давно писала мені дядина, що Міка був слабкий на *скарлатину* і що вже *видужав*. Невже се ще досі *наслідки* її *тягнуться?*!» [XII, с. 20]), *старша мечка* перифрастично співвідноситься з Іваном Шишмановим, з огляду на імплікацію його домінувальної ознаки – захоплення книгами, чи радше – їх читанням, а **средня мечка** вербалізує саму Лідію, на що додатково вказують ще й дві регулятивні ознаки, які мають диференційний вияв у її портретуванні – *товстенька* та *бідненька*. Як загальну назву використано лексему *мечки-те*: «*Міцно цілую вас, Раду і мечки-те*» [XI, с. 94]. Епітет *грозна мечка*, що має виразно іронічно-жартівливу тональність, стосується Івана Шишманова: «Жаль, що часу

нема, а то «излила» б я цілий потік негодованія на Ваню, а тепер скажу тільки «грозна мечко!»...» [X, с. 338].

Крім лексеми *мечка*, для найменування членів родини Шишманових-Драгоманових у листах ужито також її варіанти – стилістично марковані синоніми *меченця* (ведмежата (болг.)) («*Приїжджайте, мої меченця!*» [XII, с. 23]; «*Приїжджайте, мої меченця! Ми постараємося, щоб вам було нескучно і нечужо. А мені вже ж буде краще, як моя бідненька (чи все-таки товстенька? Може, й ні вже?) Лідочка буде тут навколо мене бігати, – бо сидіти не в її натурі, хоч там як! Заживем на славу, з'їхавшись з усіх сторін світу – lafamilledesboulesvagabondes!* (родина колобоків (франц.))» [XII, с. 23]) і вже згадану раніше лексему *мамаліджка* [X, с. 329].

В останньому листовному фрагменті привертає увагу ще одне образне найменування, що є спільною назвою і для родин Драгоманових, Шишманових і для Косачів – *lafamilledesboulesvagabondes!* (родина колобоків (франц.)). Леся Українка проектує її в одному з листів і на своїх рідних сестер, зокрема, на Ольгу та Ізидору («*Із наших bou-lesvagabondes* (мандрівних колобоків (франц.)) обізвалась Лілея і Дора» [XII, с. 233]).

Пошук мотивації такої назви (зауважмо, в Лесиному ідіостилі як узагальнювальній) – з опорною лексемою *колобки* – не викликає на перший погляд якихось труднощів: у ній актуалізовано за подібністю інтегральну сему 'мандрівник' / 'мандрівниця', що асоціативно пов'язує її з відомим казковим персонажем. Проблеми виникають у з'ясуванні автора цієї номінації та особи (осіб?), яка першою була наділена цим образним найменуванням, тобто була засобом її ідентифікації. Як стверджують примітки до листів і коментарі самої Лесі Українки, найбільш правомірно «авторство» цієї номінації співвідносити з Лідією Драгомановою-Шишмановою, пор.: «*Твоя boule vagabonde* (колобок (франц.)) *просиділа, слава богу, зиму в Києві, нікуди не рипаючись, потім так же само просидить літо в Колодязному*» [X, с. 340] і «*Леся Українка часто виїздила в різні місця на лікування. За це Лідія Драгоманова жартома називала її n?tre ch?re boule vagabonde* (наш дорогий колобок)» [X, с. 505]. Мандрівний «триб», за твердженням самої Лесі Українки, із вимушеного виміру (на початкових етапах) із часом став для неї не просто необхідністю, а й елементом реалізації особистого уподобання («*пристрасті*», за її визначенням) – подорожування: «*Ти знаєш, се у мене id?e fixe – попасти в подоріжжя навколо світу, що поробиш – страсть!*» [X, с. 340–341].

Втрату інтегральної семи 'той / та, що мандрує' компенсовано означальною лексемою *нерухомі*, що призводить до створення оксиморону *нерухомі колобки*: «*Цілую міцно всіх boules immobiles* (нерухомі колобки (франц.))» [X, с. 363]. У цьому фрагменті йдеться, найімовірніше, про родину доньки Михайла Драгоманова – Лідії. Подібне явище спостерігаємо і в ситуації появи епітета *непорушний*, який експлікує, найімовірніше, сему 'осілий спосіб життя' («*Милая Лідочко! Ch?re boule fixe!* (дорогий

непорушний колобок (франц))» [X, с. 353] (про Лідію Драгоманову-Шишманову).

Вирізняють індивідуальний стиль Лесі Українки насамперед ті найменування дітей, що становлять основу родинної метамови Косачів і вживання яких обмежене мовним соціумом однієї родини. У примітках автором таких найменувань часто вказано Лесю Українку: «*Дроздишка поздоровляю...* – Тобто наймолодшу сестру Лесі Українки Ісидору. Леся присвоїла їй кілька жартівливих прозвищ: *Біла Гусь, Гуся, Гусінька, Дроздик, Дроздоньо, Патя та ін.*» [X, с. 340–341]. Щоправда, автором творення цих номінацій цілком очевидно могла бути не лише вона, а й хтось із її родини (точне авторство встановити не завжди можливо, хоча декого з авторів допомагають все ж таки декодувати примітки до листів, які, на жаль, позбавлені жодних вказівок на джерело подібних тверджень, а тому їх не можна вважати беззастережно достовірними). Це передусім номінації, що первинно мали, найімовірніше, оцінювальний характер і кваліфікували якусь особу (кількох осіб) за певними поведінковими чи фізіологічними ознаками. Саме так виникло, зокрема, найменування *кна-кна*. Як стверджується в примітці, «У ранньому дитинстві брат Лесі Українки Микола називав усе тонке і довге, в тому числі брата Михайла, котрий був високий і тонкий, *«Кна-кна»*. Леся Українка жартома називала так усіх хлопців, найчастіше студентів» [X, с. 439].

В епістолярному спілкуванні Лесі Українки ця номінація має поліфункційний вимір: її вжито як найменування брата Михайла – найбільш продуктивно (напр.: «*Ми з **кна-кною** руки одбили, плескаючи. Біля нас на хорах стояв Павло Комаров і Циганков (**кна-кни**, що були торік в Одесі) і теж «ентузіазмувались»* [X, с. 53]; «*Ми з **кна-кною** статкуємо, ти за нас не бійся, усе гаразд буде!*» [X, с. 95]; «*[Цілую] тигрів і **Кна-кну***» [X, с. 197], здебільшого його використано в листах у поєднанні з емотивним означенням люба: *любою **кна-кною*** [X, с. 62]). Про це зауважено і в примітках: «Косач Михайло Петрович (*Обачний, Мака, Миша, кна-кна*)» [X, с. 525]; «Миша (ще жартівливе: Мака) – Михайло Петрович Косач [X, с. 429]) і просто – старших чи чужих хлопців («*Тепер його читає пані Броніслава, а потім треба дати тут одній **кна-книні**, що тямить трохи по-нашому і інтересується нашою літературою. **Кна-кна** ся тутешня, таки одеська, кінчающий юрист, ми з ним познайомились, купуючи кавуни (от як заводяться знайомства на лимані!). Я говорила з перекупкою по-нашому, і це дуже здивувало **кна-кну** і її мати, після того вони завели зо мною розмову, вибрали мені кавуна, «который лучше», – і знайомість готова! З панею, **кна-книною** матір'ю, я часто їжджу купатися»* [X, с. 32–33]). Однак первинний гендерний критерій – номінація лише осіб чоловічої статі – в її епістолярії зазнає змін, бо є одним із засобів вербалізації і осіб жіночої статі, здебільшого – Косачівсько-Драгоманівського роду і їх товариського середовища, пор.: «*Плеяда*» *буде у нашої **кна-кни** у неділю, бо Лисенкові нема часу їх приймати у себе, Рожанського і Пашкевича бачила сьогодні;*

Рожанський, здається, ще трохи погладшав. Пашкевич живе тепер на Фундуклеївському яру, кажуть **кна-кни**, що то він від панночок утік. Він з виду дуже порядочна і симпатична **кна-кна** і, здається, не так хвастає, як другі» [X, с. 48] і «По обіді сидимо собі вдома, далі прибігає котора «молодая», а то й дві-три разом, **кна-кни** «січові»; як видно, кожна з них жде тільки приключки, щоб уявитися до нас із візитою, бо їм таки цікаво, що то за істоти «жінки з України», ну і, певне, ми піддержали честь своєї нації, бо ні одна **кна-кна** не задовольняється першим візитом, а забігає-таки від часу до часу, так що нема дня такого, щоб жадна **кна-кна** не в'явила свого обличчя. Ну, приходять кна-кни, говорять, спорять, грають, співають, розповідають про вибори, галицькі справи і т. д.» [X, с. 74]. А тому іноді, якщо відсутні кваліфікативні означення, встановити особу, яку співвіднесено з цією номінацією, буває вкрай важко, напр.: «Багато нового почула я від них, їхніх композиторів Нижанківського, Вахнянина та інших, та і Лисенкове «Була колись гетьманщина» я почула тут по раз перший, окрім того, одна **кна-кна** притягла мені збірник кроатський, дещо німецьке, «Лоенгріна» і т. п., і тепер ми разом з нею розучуєм, я акомпанемент, а вона спів. Ти, певне, думаєш: «Див'я ж тебе жить!» («Безтурботно ж тобі жити!» (діалект.))» [X, с. 72]. Засобом диференціації слугують частково присвійні займенники, які, принаймні, дають можливість визначити опозитивно **своїх** кна-кон (вони іменовані здебільшого за допомогою означення *наша*, що виступає спільною лексемою, незалежно від статі) і **чужих** (тутешня, одеська, січова / січові, іноді використано описові конструкції на зразок кна-кни, що були торік в Одесі [X, с. 53]), напр.: «Кна-кна **наша** (тобто брат Михайло. – С. Б.) жива й здорова» [X, с. 51]; «А знаєш, я бачила, як **наша** кна-кна перед **другими** кна-кнами хвастала книгою болгарською» [X, с. 72].

Важливою ознакою подальшої семантичної трансформації цієї лексеми можна вважати її фіксації в ролі епістолярного звертання, зокрема, до брата Михайла: «Люба **Кна-кна!**» [X, с. 87]; «Мила моя молоденька **кна-кна!**» [X, с. 184].

У листах Лесі Українки фіксовано також похідні okazіональні найменування від цієї лексеми – *кна-книна* – і як іменникова номінація (очевидно, співвіднесена з продуктивною словотвірною моделлю іменників із формантом *-ин* для номінації осіб жіночої статі, пор.: *княгиня*, *бояриня*, *берегиня* тощо), і як прикметникова, пор.: «Тепер його читає пані Броніслава, а потім треба дати тут одній **кна-книні**, що тямить трохи по-нашому і интересується нашою літературою» [X, с. 32] і «З панею, **кна-книною** матір'ю, я часто їжджу купатися, і взагалі я рідко купаюсь сама – не люблю чогось бути сама в такій водній просторіні» [X, с. 33]), прислівник *по-кна-княчому*, що, очевидно, має значення 'похапцем' («Маєш «знаків запитання» досить, аби хіть одписати на їх гарненько, а не **по-кна-княчому**, жемчужним способом» [X, с. 35]).

Старший брат Лесі Українки – Михайло – мав лише одне жартівливе родинне найменування. Найчастіше в родинному спілкуванні, як свідчать примітки до листів, його називали *Макою*: «Миша (ще жартівливе: Мака) – Михайло Петрович Косач (1869–1903), старший брат Лесі Українки» [XII, с. 429], хоча в жодному зі збережених епістолярних текстів Лесі Українки цей варіант його іменування не зафіксовано, а тому нема жодної можливості реконструювати його семантичну структуру за відсутності контекстів уживання. Хоча в родинному спілкуванні, зокрема в листах матері до Лесі ця номінація належить до частотних, напр.: «...між ними посередник Боровиков, з своєю кна-кною (кна-кна – жартівливе наймення юнаків, прийняте в родині Косачів. – с. 39) – київським студентом, котрий оказався знакомим нашій кна-кні, бо єсть тим самим „білим поетом“, котрого Мака, було, часом згадує, – що читав якісь свої вірші на роковинах (тільки Мака забував його назвісько)» [21, с. 38]. Можна лише припустити, що передумовою творення цього номена могла слугувати вимова імені *Михайло* самим носієм у ранньому дитячому віці або когось із членів Косачівської родини, тобто первинно він, ймовірно, виник як лепетне ім'я (узвичаєно визначається як відтворення власного імені та імен рідних у ранньому дитячому віці), яке згодом набуло статусу родинного. Правомірність такого припущення стверджує і той факт, як виникло дитяче найменування Ольги Косач: також на основі лепетного імені (про це йтиме мова пізніше). Очевидно, саме лепетні імена традиційно слугували твірною основою для родинних прізвиськ Косачів.

Подібне фонетично родинне ім'я мав син Лідії Драгоманової-Шишманової *Дмитро* – *Міка*: «Чи дуже розумний став Міка» [X, с. 161]. У примітках щодо цієї номінації лише констатовано наявність такого онімного варіанта: «Шишманови – Лідія Михайлівна Драгоманова, її чоловік Іван Дмитрович Шишманов (1862–1928), болгарський учений-історик, філософ, етнограф, професор Софійського університету, та їх син **Міка** – Дмитро Іванович (1889–1944)» [XI, с. 396]; «Л і д и к (ще Маусик, **Міка**, Міцікато) – Дмитро Шишманов (1889–1944), син Лідії та Івана Шишманових, небіж Лесі Українки» [X, с. 446]; «Шишманов Дмитро Іванович (**Міка**, Міцікато)» [XI, с. 471]. Як бачимо, примітки не містять жодних коментарів і тлумачень цього найменування. У листуванні Лесі Українки ця лексема належить до частотно вживаних (44 фіксації), що свідчить передусім про регулятивний характер її використання в ідіолекті Лесі Українки, кількісні параметри слугують водночас ствердженням продуктивності її функціонування в родинному мікросоціумі.

Особливо багато оказіональних найменувань мала сестра Ольга. Зокрема, примітки до Лесиних листів подають таку інформацію: «Косач-Кривинюк Ольга Петрівна (Олеся Зірка, Зірка, Лілея, Лілія, Ліля, Ліцик, Олег, Олеся, Пуц, Пуцик) [X, с. 526]; «Л і л і ч к а (ще: Лілія, Лілея, Олеся, Пуц, Пуцик та ін.) – Ольга Петрівна Косач, в заміжжі Кривинюк (1877–1945), молодша сестра Лесі Українки, за фахом лікар» [XI, с. 385]. Крім того, в

листах Лесі Українки фіксовано ще й інші варіанти її родинних найменувань: **Giglio** («*Gigliocarissimo!* (найдорожча Лілея (італ.))» [XII, с. 372]); **Ліліціка** («Цілую тебе міцно, *Ліліціка моя*» [XII, с. 54]); **Лільчик** («Ну, *Лільчику*, бувай здоров» [XII, с. 90]); **Ліль** («А чого-то *Ліль* захрип?» [XII, с. 27]); **Джлілія** «*Моя Джлілія!*» [XI, с. 236]; **Ліліточка** «Цілую тебе міцно, *моя Лілія, Джлілія, Ліліточка!*» [XII, с. 27]; **лілейная / Лілейная** «Бувай здорова, *моя Лілейная*» [XII, с. 341]; «Будь здорова, *моя рожевая, лілейная, поцілуй Михалів, Оксан і маму*» [XII, с. 414].

Найменування *Олеся, Олеся Зірка* – це, як відомо, Ольжині псевдоніми. В епістолярних діалогах Леся Українка актуалізує цілком передбачувано лише одиничні найменування – *Олеся, Зірко*: «Воно славне дівча, *ся Олеся*, і, сподіваюсь, будуть з нього люди кращі, ніж з нас, старших, дуже вже воно завзяте, а сього, власне, тепер і треба. Їм було б добре удвох з *Радю* жити» [X, с. 263]; «Ну, як же ти, *Зірко*, маєшся?» [X, с. 97].

Лілея, Лілія, Ліля, Лілічка, Ліцик – імовірно, семантичні okazіоналізми (якщо зважити на їх асоціативний та семантичний зв'язок із омонімічним флорономеном *лілея*). Щоправда, в «Хронології життя й творчості Лесі Українки», автором якої є Ольга Косач-Кривинюк, знаходимо вказівку на іншу мотивацію варіанта *Ліля*: «Тітка Єлена в листі з осені 1878 року питає в наших батьків, чи **Лібта** (тобто я) вже зовсім заповонила Лосю (Лесю)» [20, с. 31]. До того ж, у примітках Ольга зазначає: «Мама називала мене пестливо «рибка», я це переробила на «Лібта», як мене й звали деякий час, а потім з цього вийшла «Ліля». Отже, тоді, на початку мого життя, батько, думаю, не міг назвати мене Лілею, це в Лазаревського «анахронізм», бо він знав, що пізніше так мене називали». З огляду на це важко стверджувати беззаперечно, хто ж був «автором» творення цього найменування Ольги. Очевидно, слушно припустити, що воно, найімовірніше, було результатом спільної родинної мовотворчості, а головне – вагомим елементом цього словотворчого процесу була сама Ольга.

Високою частотністю використання в родинному спілкуванні щодо сестри Ольги вирізнявся, очевидно, онім *Ліля* і його похідний варіант *Лілея* (узвичаєно лексема *лілея* позначений у лексикографічних працях зі стилістичними ремарками *заст., поет.* [33, с. 515]), який може водночас вважатися семантичним новотвором із виразним омонімічним компонентом, про що стверджує, зокрема, ряд епітетних найменувань, вжитих із цими опорними лексемами в епістолярних текстах Лесі Українки. До найчастотніших належить словосполучення **Лілея лілейная** «Однак, *Лілея лілейная*, чи не пора мені кінчати?» [XI, с. 330]; «Я така рада завжди, коли отримую «графіюку» від моєї *Лілеї лілейної!*» [XI, с. 312]; «Ти ж, *моя Лілея лілейная*, не хили головки на чужині, а держи її стрімко і гордо, як годиться *лілеям огнистим*» [XI, с. 152]. В останньому фрагменті повертає увагу прийом паралелізму: *Лілея лілейная* – *лілеї огнисті*, а отже, саме таке найменування сестри має водночас і оцінювальний компонент, і характеризує її якщо не за реальними, то за

бажаними зовнішніми ознаками, які гармонійно віддзеркалюють її внутрішній світ, бо для Лесі *лілея* – це ще й символ незламності.

Семантичний паралелізм експлікують також метафоричні лексеми, поєднані з цією опорною лексемою (*в'яне, прив'яла*) і які створені за подібністю номінації *Лілея* до квітки: «Вже й так моїй золотій Лілеї від них досі голівка *в'яне!*» [XII, с. 408]; «А крім того, я не хочу, щоб моя золотая Лілія *прив'яла*» [XII, с. 471].

Значно частіше це найменування, побудоване на основі лексичного повтору, виконує в епістолярних текстах функцію апелятива: «Лілея моя *лілейная!*» [XI, с. 176, с. 225, с. 234, с. 278, с. 283, с. 286, с. 310, с. 326] / «моя Лілея *лілейная*» [XI, с. 152]; «Лілея *лілейная!*» [XI, с. 330]. Урочистої тональності такому способу апеляції до адресатки додає не лише повна форма онімного компонента, а й стилістично маркований варіант прикметникового означення *лілейная*.

Перебуваючи в Сан-Ремо, Леся Українка неодноразово вдається до італійського відповідника лексеми *лілея* – *giglio*: «Я така рада завжди, коли отримую «графіюку» від моєї Лілеї *лілейної!* Так же вона славно дряпає завжди і такого багато різного наскребе. Мій *Gigliod'oro!* (моя золота лілеє! (італ.)). А знаєш, тут єсть вілла «*Gigliod'oro*», – я завжди згадую тебе, коли її бачу (се буває досить часто, бо вона близько)» [XI, с. 312]. Лише один раз вжито цю лексему в листі з Тбілісі.

Проекція на традиційну кольорову домінанту цієї квітки – біла – і її співвіднесеність із образом сестри цілком передбачувано експлікує сему 'чистота' з неодмінним максимумом вияву цієї ознаки: «А тебе, моя Лілія, моя білая, моя любая, міцно, міцно цілую» [XI, с. 312]; «Міцно цілую тебе, так міцно, як люблю тебе, мій *Gigliobianchissimo* (моя найбіліша Лілея (італ.))» [XI, с. 237]. Крім епітета-кolorатива, Леся Українка використовувала також у апелятивних конструкціях інші оцінювальні означення з неодмінною голубливою тональністю. Це, зокрема, лексеми *славная* (із очевидним національно-культурним компонентом у семантичній структурі та узвичаєній етикетній ситуації використання – похвали), *золотая, золота* (виразно позитивно маркована кольороназва в українськомовному узусі, і не лише в уснопоетичних текстах, а й у розмовному мовленні), порівняймо їх контекстуальне вживання: «Хвалю тебе, Лілея моя *славная*, що ти не ставиш в с'є о г о на карту для любові» [XI, с. 380]; «Будь здорова, моя золотая Лілея» [XII, с. 365]; «Ну, і годі поки що про сі матерії. Вже й так моїй золотій Лілеї від них досі голівка *в'яне!*» [XII, с. 408]; «*Baci e salutial Gigliod'oro* (поцілунки і привіти золотій Лілеї (італ.))» [XII, с. 28].

Вирізняльними для епістолярних діалогів Лесі Українки з Ольгою можемо вважати також продуктивні для її ідіолекту апелятиви з означальними лексемами найвищого ступеня: «Отже, через місяць – до побачення, *Gigliobellissimo!* (найпрекрасніша лілея! (італ.))» [XI, с. 357] (у час перебування в Італії або дорогою до неї); «*Gigliocarissimo!* (найдорожча Лілея! (італ.))» [XI, с. 372].

Навряд чи маємо щонайменші перестороги кваліфікувати таку прагматику звичайним стилістичним прийомом – гіперболізацією – з огляду на відомі факти й неодноразові епістолярні одкровення адресантки про те, що вони були рідними з Ольгою насамперед по духу. Безсумнівність органічності слова й думки (і головне – помислів) у їхніх стосунках і, як наслідок, комунікації дозволяють вважати їх своєрідними семантичними маркерами-згортками для декодування їхніх міжособистісних взаємин.

Епітетний ряд найменувань сестри Ольги увиразнюють означення-композиції *золоторожевая* [XII, с. 409] і юкстапозити *моя злото-рожева* [XII, с. 99], *лілейно-рожева* [XII, с. 105], *рожево-золотая* [X, с. 370], *мале-велике* [X, с. 147] та чи не вперше актуалізовані в епістолярній комунікації українців оцінювальні лексеми *рожевий* [XI, с. 378], *іскристий* [X, с. 378], *золотесенька* [XII, с. 317, 361, 377] (здебільшого в поєднанні з інтимізуючим займенником *моя*). Типологічним для ідіолекту Лесі Українки можна вважати нанизування епітетних найменувань (як у пре-, так і в постпозиції): «*Мій Лільчик золотий, і рожевий, і іскристий. Так!*» [XI, с. 378].

Завдяки суцільному вибору найменувань братів і сестер з усіх збережених епістол Лесі Українки спостережено певні інформаційні лакуни в реєстрах родинних іменувань у примітках. Встановлено, зокрема, що Ольгу вона називала ще *Лільчик* й *Ліліціка*: «*Ну, Лільчику, бувай здоров*» [XII, с. 90] (про цей варіант у примітках не згадано); «*Тоді ми, Лільчик, з тобою разом будемо мокнути у Пслі*» [XII, с. 100]; «*От уже, слава богу, Лільчик позбудеться тої халепи*» [XII, с. 120] (привертає стиль викладу інформації в цьому фрагменті, який можна визначити як стиль відсторонення, граматично актуалізовано третю особу, хоча мова йде про саму адресатку); «*Лільчику мій дорогий!*» [XI, с. 373] (дописка в цьому ж листі має семантично зрівноважене найменування-повтор: «*Мій Лільчик золотий, і рожевий, і іскристий. Так!*» [XI, с. 378]).

Про варіант *Ліліціка*, фіксований двічі, примітки також не згадують: «*Дуже ти впору мені написала, моя Ліліціка!*» [XI, с. 326]; «*Цілую тебе міцно, Ліліціка моя*» [XII, с. 54]. Очевидно, його можна вважати повним іменем усиченого варіанта *Ліцик*, пор: «*Ну, Ліцику, так як же буде з нашими подоріжжями?*» [XII, с. 103]; «*Ну, Ліцику, бувай здоров!*» [XII, с. 113] (цей варіант фіксовано шість разів). До продуктивних апелятивів із цією опорною лексемою належать також «*Дорогий Ліцику!*» [X, с. 372, с. 379] та «*Любий, дорогий Ліцику!*» [X, с. 380] (вжито сім разів).

Один раз ця номінація змінює суб'єкта іменування: він стосується сина сестри Ольги – Михайлика: диференційну функцію в такій ситуації виконує означення *малий*: «*За що ж на нас напосідалися, «ак на того цьолта», мовляв малий Ліцик*» [XII, с. 420].

Номінація *Олег* має прозору мотивацію: в основу її творення покладено ім'я героя відомого твору Олександра Пушкіна «Песнь о вещем Олеге», про що свідчать не лише коментарі адресантки, а й оцінювальні лексеми, які мають виразну стилістичну маркованість. Це стосується

передусім означення *вещий*: «Я і Олег (*вещий*!) цілуємо вас всіх і просимо не забувати нас, бо все ж таки ми тепер від роду відбилися, то треба ж нас хоч листами навідувати» [X, с. 183]; «Мій Олег статкує!» [X, с. 203]; «Одним словом – *ет!*» (любиме слово нашого Олега)» [X, с. 220]. Іноді в листах до Михайла Драгоманова (функціонування найменування сестри Ольги *Олег* обмежене, до речі, рамками лише епістолярних діалогів із цим адресатом) це жартівливе найменування подано як паралельне до іншої okazіональної лексеми: «Роблю я тепер властиве от що: вчуся по-англійськи вкупі з Людею С[тарицькою], помагаю **Лілі (Олегові)** вчитись по-німецьки та історії, помагаю складати «Дзвінок», щоб не був він сей рік таким поганим, як торік» [X, с. 202]. Як і більшість інших диференційно окреслених лексичних новотворів, ця номінація виконує в листуванні функцію апелятива: «Дорогий мій Олег!» [X, с. 299].

Привертає увагу один із листовних коментарів у листі до Ольги з Кимполунга (09.06.1901 р.), який засвідчує стилістичну диференціацію різних варіантів її найменування: «Моя Джілія! Все-таки прости мене, трошки мені смішнувато казати «твоє весілля», «твої дружки», коли подумаю, що все-таки ти і Пуцик, і Пудільда і т. д. Ну, але ж правда, що ти і Лілея ще й навіть лілейная, се дуже важно і поважно» [XI, с. 236]. До того ж, частина Ольжиних найменувань, як бачимо, мали ще й вікове розрізнення: лише *Пуцик*, *Пудільда* (з названих) – стосуються Ольги-дитини, на противагу всім іншим – з маркером «дорослості». Щоправда, навряд чи існує сьогодні однозначна інтерпретація апелятива *Джілія*. Можливою передумовою творення, з огляду на фіксацію подібних продуктивних моделей щодо інших осіб, можна вважати римування імені *Лілія* – *Джілія*. Хоча не менш імовірний і асоціативний зв'язок із якоюсь особою на ймення *Джілія*.

Номінатив *Пуць* (від узуального *пуць*), ймовірно, представляє усічений варіант від *пуцьверинок* і *пуцьвірінок*, що, як відомо, має такі значення: «1) неоперившийся птенец; 2) маленький ребенок» [28, с. 503]». «Словник української мови» повторює ті ж значення цієї лексеми, акцентуючи увагу на тому, що вона відзначається територіальною обмеженістю функціонування, пор.: «**ПУЦЬВІРІНОК**. діал. 1. Безперепташеня. 2. Маленька дитина» [35, с. 410]. Як відомо, в українській мові є також його синонімічний варіант *голопуцьок*, пор.: «1. **ГОЛОПУЦЬОК**. розм. 1. Безперепташеня. 2. перен. Про малу дитину» [32, с. 115]. У листах Лесі Українки цю лексему експліковано 48 разів (найпоширеніші варіанти – *Пуц* / *пуци*, номінації *Пуцинда* [X, с. 25] і *Путільда* [XI, с. 236] фіксовано один раз, п'ять разів ужито деривати – присвійний прикметник *Пуцева* / *Пуцова* в основному як назву, співвіднесену з сестрою Ольгою (напр.: «... як і наш **Пуц**» [XI, с. 24]; «**Пуцик** тепер збирає марки» [X, с. 25]; «**Пуц** обіцяв перекласти «Грібуля» (казку Жорж Занд) і «Муму» Тургенева» [X, с. 40]). Зауважмо, що актуалізація цієї лексеми в листах до Ольги (або в опосередкованому її згадуванні в епістолярних діалогах із іншими

членами родини) набуває ще й особливого графічного маркера й інколи переходить у статус власної назви: «*Може, й Пуцик на роковини приїде?*» [X, с. 52]; «*Пуцовий учитель приймає живу участь в ягодних справах, я навіть не сподівалась цього*» [X, с. 62]; «*Ну, Пуцю, тепер буду кінчать*» [X, с. 80].

Прикметною ознакою функціонування цієї лексеми правомірно вважати частотність форм множини, тобто *пуци, пуцики*, які використано для узагальненого найменування менших братів і сестер із різноманітними епітетними характеристиками, що в основному диференціюють дітей за віковими характеристиками – *великі – молоді / малі* (*великі пуци* [X, с. 79]; *молодих пуциків* [X, с. 93]; *малі пуцики* [X, с. 201]), за оцінювальними характеристиками – *любі* (*любих пуциків* [X, с. 100]) (хоча в примітках використання цієї лексеми обмежено лише особистістю сестри Ольги: «Пуц, Пуцик – жартівливе ім'я Лілі» [X, с. 430]). До речі, узагальнене найменування – *пуци* – часто виконує функцію мовноетикетних одиниць, здебільшого – прощальних, пор.: «*Усіх пуциків поцілуй*» [X, с. 109]; «*Цілую всіх любих пуциків і Мишу*» [X, с. 100].

Щодо сестри Ольги вжито дві епітетні лексеми з опорною *Пуц*, що мають емотивний характер: *любий* і *бідний*, здебільшого в структурі епістолярних апелятивів і в оцінних контекстах, напр.: «*Любий Пуцю!*» [X, с. 79]; «*Бідний Пуц*» [X, с. 92]. Мотивація апелятива-композиції *Пуцю-ішацю* в листі від 23 липня 1891 року з Євпаторії («*Чи не скучно тобі за морем? Воно тобі кланяється усіма хвилями. Ой, Пуцю-ішацю, шкода, що ти не їздив човном при місяці по морі, – ото-то добро! Я, після того, як двічі проїхала таким способом, то тепер мені аж мріється, як би його знов яким способом пуститись на море у білому човнику!*» [X, с. 98]) навряд чи може мати однозначне трактування. Найімовірніше його творенню передувала актуалізація в семантичній структурі цього номена якихось диференційних поведінкових ознак цієї сестри.

Не менш часто в листах для найменування сестер використано лексему *гусь, Гусь / гусі* (з усіма деривативними варіантами: *Гусінька, Гуся, Гусь, Гусик, Гусіца, гусенятко, гусь менший, гусяче крильце*) – фіксовано 28 разів. Один раз Леся Українка використовує синонімічний відповідник цієї номінації сербсько-хорватською мовою – *gusica toja*: «*Біла гусь*» дуже велична на портреті, але я на правах найстаршої сестри дозволяю собі усміхатись, дивлячись на неї. «*Gusicomoja!*...» («моя гусонько!...» (сербсько-хорват.)) – *думаю собі...*» [XII, с. 405]. Номінації у формі однини завжди імплікують молодшу сестру Ізидору: їх використано в її портретуванні, в етикетних ситуаціях, зокрема в звертальних і прощальних виразах: «*Люба, мила Гусінько!*» [XI, с. 69]; «*Милая Гусінько!*» [XI, с. 108]; «*Ай, Гусю, Гусю!*...» [XI, с. 108]; «*Ти, Гусю, повинна мене літом глядіти так, як Ліля тут, – ти будеш мене водить гулять на Макітру й гойдати в гамаку, бо інакше я не хочу, я тепер дуже капризна*» [XI, с. 109]; «*Будь здорова, Біла Гусь, моя широкенька, моя дороженька*» [XI, с. 315]; «*Пиши мені, Гусінько, а я буду відповідати завжди*» [XI, с. 333]; «*Міцно цілую тебе, і папу, і Кунтю, і*

Гусика» [XI, с. 365]. Форма множини *гуси*, як стверджують примітки до одинадцятого тому, стосується всіх сестер: «Гуси – жартівливе прізвисько молодших сестер Лесі Українки – Ольги, Оксани та Ісидори» [XII, с. 386]. Однак встановлено, що граматичний варіант *гусі* Леся Українка вживала й щодо спільного найменування двох сестер – Оксани та Ізидори «*Обіцяла я тобі і гусям «багацько» написати через маму, та, як то часто буває, обіцянку не прийдеться справдити: вже тепер досить пізно»* (лист до сестри Ольги 22 січня 1898 року з Ялти) [XI, с. 11], пор. також інший лист (26 січня 1899 року з Варшави) до цієї ж адресатки: «*Цілую тебе і гусів»* [XI, с. 86]; Ольги й Оксани: «*Признаючи се все, я, проте, мушу сказати, що дуже рада гусям і що з їх приїздом мені знов усе здається новим і цікавим у Ялті»* [XI, с. 38] (ідентифікувати особи «гусей» допомагає попередній контекст: «*Хотіла я тобі вчора писати зараз же після Лілі і Оксани»* (11 квітня 1898 року з Ялти до мами)).

Щоправда, іноді дуже важко декодувати, про кого саме із сестер (і, ймовірно, братів) йдеться в епістолярному контексті, навіть якщо в ньому наявні диференційні маркери означального типу з інтегральною семою 'зріст', як-от: «*Цілую тебе, і папу, і гусів – довшу і коротшу»* [XII, с. 61] (про Ольгу та Ізидору чи про Оксану й Ольгу?..). Факультативно ця номінація проєктована на всіх сестер, тобто функціонує як їх узагальнене найменування, про що сигналізує лексема *всіх*, напр.: «*Цілую міцно тебе і всіх гусів!»* [XI, с. 17].

Різне комбінування опорної лексеми створює особливу голубливу тональність епістолярних текстів, орієнтованих на сестру Ізидору. Така тональність здебільшого визначає в українській традиції комунікативну поведінку *батьків-дітей*. Йдеться передусім про okazіональні звертання, епітетний компонент у яких виступає елементом зовнішнього портретування або імплікатом пестливості: «*біла гусь»* [XII, с. 397]; *гусенятко моє* [XI, с. 70]; *моя Гуся* [X, с. 331]. Жартівливою тональністю позначені етикетні контексти актуалізації okazіонального найменування Ізидори з використанням прийому персоніфікації, напр.: «*Цілую тебе і Гусіцу, як перелітатиме»* [XII, с. 353]; «*Другий раз ще напишу, а тепер будь здорова, гусенятко моє, ой гусь-гусю-гусю!»* [XI, с. 70]; «*А тобі я сама кланяюсь, і міцно цілую, і за крильце твоє гусяче потрясаю»* [XI, с. 109]; «*Цілую тебе міцно і гуся меншого теж цілую, а разом з тим прошу його «смикнути за перину, щоб гегнув»»* [XI, с. 83]; «*Другий раз ще напишу, а тепер будь здорова, гусенятко моє, ой гусь-гусю-гусю!»* [XI, с. 70].

Опосередковано Леся Українка частіше називала сестру Ізидору *Патя, Патик, Пуця, Дрозд, Дроздик, Дроздоньо, Дроздишко*, напр.: «*До Путі часто приходять в гості одна товаришка, маленька італьяночка, метке дівча, не то що Пуця – та не дуже-то метка, – хитре таке, все списує у Путі і латинські переклади, і навіть італьянські роботи, а потім в очі Путі одрікається, що і не думала списувати я»* [XI, с. 314]; «*Милі мої люди, Оксаночка, Микось і Дроздик!»* [X, с. 256]; «*Я думаю що виїду звідси коло 20-*

го октября і запевне буду дома під час набору, бо я б не хотіла, щоб бідний **Дроздик** заставався дома сам. Добре се, що ви всі троє рушаєте вчитись» [X, с. 261]; «**Дроздишка** поздоровляю з самотійністю, чи то з самоходно-с т ю!..» [X, с. 32]; «Тішуся я, що вдома все гаразд, сподіваюся, що **Дроздові** бойові рани досі вже загоїлись» [X, с. 94]. Варто відзначити, що варіант *Дрозд*, фіксований у листах Лесі Українки щодо Ізидори, не зазначений у примітках, а натомість його згадано як псевдонім Олександра Кониського [XI, с. 439, 465]. І, навпаки, номен *Патя* в її епістолярії експлікований лише як прикметниковий дериват – *Патьчина*: «*Патьчиній (Дориній) їді нема міри*» [X, с. 62].

Мотивацію номінації *Патя* гіпотетично можна проектувати на дієслівну лексему *патьякати* (тобто говорити багато про щось неістотне, пусте, не варте уваги; базікати, теревенити), яка є елементом характеристики її мовлення. Натомість номени *Дрозд*, *Дроздик*, виявляють гіпотетично деривативний зв'язок із відповідним фаунономеном *дрозд*.

Спостережено: жартівливі найменування дітей у родині Косачів слугували засобом індивідуальної диференціації осіб передусім в етикетних ситуаціях прощання, напр.: «*Бувай здорова, мамочко! Цілую тебе, папу, **кна-кну** (Михайла. – С. Б.) і малих. Накажіть там **Кукоті** (Миколі. – С. Б.), щоб не журилась, а збиралась би краще й сама в дорогу. **Уксусові** (Оксані. – С. Б.) честь і хвала. Всіх цілую*» [X, с. 157]. Щоправда, для мовців, які не належали до родинного кола Косачів-Драгоманових (тим паче для сучасних читачів) такі контексти набувають подібності до аргю. Навряд чи можливо декодувати безпомилково, про кого йдеться, скажімо, в таких прощальних контекстах: «*Поцілуй їх там од мене всіх, **Пуцика**, і **Уксуска**, і **Кахіню**, і **Дроздика**, нехай будуть мені здорові усі!*» [X, с. 54]; «***Пуца**, **Уксуса** і **Дрозда**, а надто **Кахоточку-голубочку**, татаренятко любе моє, щиро цілую і пригортаю і ще бахчисарайську нову сумку обіцяю*» [X, с. 54].

Чи не найбільше варіантів родинних найменувань, за реєстром, поданим у примітках до дванадцятого тому, мав первісток її сестри Ольги – Михайлик: *Аляльо, Бобрик, Ліленятко, Лілік, Ліцик, Люнька, Лютя, маленьке, Михалко, Михалюнка-Люнка, Михалюньо, Михаль, Михальо, «ні-ні», Тюсінька, Тюсіня, Утоніка-Лютоніка, Утонька, Утя, Утятко* [XII, с. 639], *шкряботуха*.

Кожна з таких номінацій, за винятком загальнономовних (*Михалко, Михалюньо, Михаль, Михальо*), очевидно, має також особливу етимологію, мотивацію і конкретного автора / авторів їх створення і потребує додаткових пояснень.

Найменування *Аляльо* («*А що ж **Аляльо** не пише?*» [XII, с. 227]) – ймовірно, похідне утворення від традиційної для українців узагальненої номінації *ляля* («*Маленькое дитя*» [27, с. 392]; «розм. Дитина (звичайно мала)» [32, с. 579]) або від поширеної в усному спілкуванні *ляльо*, актуалізованої найчастіше в різних фольклорних текстах, рідко – в

художніх (пригадаймо хоча б загальновідоме національно окреслене Шевченкове *«Неначе ляля в льолі білій, / Святее сонечко зійшло»*).

Джерело творення номена *Бобрик* позбавлене жодних коментарів (і авторських, і редакторських) у дванадцятитомнику Лесі Українки. Воно фіксоване лише двічі в одному з листів до матері (8 квітня 1906 року з Києва): *«Тільки що прийшла картка од Кривинюка і Лілі, що Ліля приїде в страсну п'ятницю вкупі з Радюю (і, звісно, з **Бобриком**), а п. Кривинюк зостанеться в Празі. Отже, значить, ти раніш **Бобрика** будеш дома»* [XII, с. 160]. Його мотивація стає зрозумілою із епістолярного спілкування батьків Лесі Українки – Петра й Ольги Косачів із Ольгою Кривинюк та коментарів до видання родинної епістолярії *«Листи так довго йдуть...»*: «8 грудня 1905 року в сім'ї Кривинюків народився син Михайло. Ця подія відразу стала центром уваги і хвилювання всіх щасливих родичів. В уяві дідуса Петра Антоновича Косача постійно виникає по-шевченківськи зворушлива картина: молода матір над колискою дитини, і йому навіть вчувається, як вона наспівує немовляті старовинну українську потішку: «А ти, малий Боре (очевидно, в тексті листа було-таки *Бобре*. – С. Б.), заховайся добре, бо я хортів маю, на тебе пускаю!» *«Чеський Бобрик»* – так нерідко називали маленького продовжувача славного роду Косачів-Драгоманових. А після перших сказаних слів він уже отримує «окреми́й» лист від Лесі Українки, оригінал якого зберігся в Чеському національному архіві: під зображенням граціозного кошеняти на поштовій листівці поетеса написала: «Тау» (Так малий Михайлик Кривинюк, навчаючись говорити, називав кішку)! А може вже «киця»?» [21, с. 12]; *«Родичі називали новонародженого сина Ольги Косач-Кривинюк, Михайла, Бобриком»* [21, с. 171].

У збереженому родинному листуванні Косачів лексему *Бобрик* актуалізовано тричі в двох листах Ольги Петрівни Косач-Драгоманової до доньки Ольги Кривинюк. Усі інші фіксації (десять разів) – у листах Петра Антоновича Косача до неї, напр.: *«План твій їхати на Паску до Колод[яжного] і одразу мені здавався неудачним, а тепер, коли Бобрик [син Кривинюків Михайло] знов був слабкий, тим більше»* (лист Ольги Петрівни Косач до доньки Ольги 6 березня 1906 року) [21, с. 170]; *«Нарешті й не розберу, кого більше хочу побачити, чи тебе, чи Бобрика! Чогось мене дедалі більше пориває його бачити!»* [21, с. 171]; *«Само собою розуміється, что я тебе на новый год, как и теперь, желал и желаю всего наилучшего с Мих[аилом] Вас[ильевичем] и маленьким Бобриком! Полагаю, ты не раз ему подпеваешь: «А ти, малий Боре, заховайся добре, бо я хортів маю, на тебе пускаю!»*. Мне довольно вспомнить о твоём голубяті, щоб пришел в голову этот пережиток старины, и думается, что твій Бобрик утече од всяких хортів в житю і завше буде радовать маму свою!» (лист Петра Антоновича Косача до доньки Ольги 14 січня 1906 року) [21, с. 199]. Названо сина Кривинюків, як свідчить один із епістолярних текстів Петра Косача, на честь їхнього старшого сина Михайла: *«Це явище (погодні особливості весни на Поліссі. – С. Б.) подробно об'ясняв було Миша [Михайло Косач], в*

честь котрого називається твій Бобрик, що мене тільки не огорчає, а ще радує. Хай здоров росте и йде по дядькові, то и все ему приложится! А поки що колі будете таке козаченя обіжати, придется его от вас одібрати» (Петро Антонович Косач до доньки Ольги 11 березня 1906 року) [21, с. 203]. Петро Косач називав його ще *чеським Бобриком*, експлікуючи місце тодішнього проживання батьків [21, с. 202] і *Бобриком-плутиком* (очевидно, вирізняючи особливості його мовлення) [21, с. 203].

Характерними для ідіолекту Лесі Українки були також власне okazіональні номінації в іменуванні племінника, насамперед ті, автором яких була вона. Твірну основу таких номінацій становить ім'я матері дитини – Ольги – *Ліля* (теж новотвір) – *ліленятко* («...зараз сам йде до міста з Лілею фотографувати маленьке *ліленятко* (йому тепер 1/2 року скінчилось)» [XII, с. 166]), тобто маємо своєрідну подвійну okazіональну номінацію. За подібною словотвірною моделлю утворено й інші номінації цього хлопчика: *Лілік*, *Ліцик* (нагадаємо, що *Ліциком* у листах іменовано і його маму), а також одне з найменувань сина Лідії Драгоманової-Шишманової – *Лідянка*.

Стилістику неповторності найменування сина Ольги найвиразніше відтворює складний юкстапозит, основу якого становлять авторський новотвір і демінутив власного імені (*Утоніка*, *Михалюнка*), інші складові – найімовірніше – наслідок римунання двох опорних лексем – *Утоніка-Лютоніка*, *Михалюнка-Люнка*: «*Утоніку-Лютоніку-Михалюнку-Люнку міцно цілую – такого любого листочка написала моя **шкряботуха!***» [XII, с. 202]. Натомість походження найменування *Тюсінька* [XII, с. 183], *Тюсінька-розбишачка* [XII, с. 188] і «*тюсіня ненесенька*», «*вутятко леленьке*» [XII, с. 408] можна витлумачити лише гіпотетично. Наявність графічних маркерів щодо двох останніх слугує основою припущення про їх можливий інтекстовий статус, хоча цілком імовірно, що в такий спосіб ці номінації виокремлено для актуалізації їх метамовного статусу в родинному спілкуванні: «*Дуже мені любо, що Михальо мене не забуває. Правда, ми з ним «друзі дитинства» (як він ще був «тюсіня ненесенька» і «вутятко леленьке»), а таких друзів треба пам'ятати*» [XII, с. 408].

Зокрема, номен *Тюсінька*, ймовірно, один із тих, що побудований за аналогією до інших елементів лексичної системи комунікування українців із дітьми, про що принаймні сигналізує продуктивний суфіксальний афікс -*іньк*, порівняймо хоча б однотипні словотвірні моделі на зразок *манюсінька*, *гарнюсінька* тощо (їх фіксовано в етикетних ситуаціях прощання в листах до сестри Ольги: «*Цілую вас всіх і **Тюсіньку***» [XII, с. 183]; «*Міцно цілую тебе, і **Тюсіньку-розбишачку** (ми її часто згадуємо)*» [XII, с. 188]). Про особливу прихильність Лесі Українки до племінника свідчать неодноразові вирази з численними емоційно-експресивними лексемами, напр.: «*Дуже мені **скучно** без уяті, страх як!*» [XII, с. 183]. Номени *Люнька*, *Люнка* – усічені варіанти демінутивних форм офіційного імені племінника – Михайло: *Михайлюнька*, *Михалюнка*.

Епітет *леленьке* цілком закономірно проектується на лексико-семантичну парадигму комунікативної поведінки української матері і може бути сприйнятий як дериват твірної основи, однотипної з узвичаєною українською номінацією *леля*. Однак більш правомірно все ж таки, мабуть, вважати цей епітет семантично поєднаним із іншою твірною лексемою – *ле*, яка є елементом дитячого мовлення в ранньому дитячому віці: в перші місяці після народження. Ця лексема фонетично споріднена, до того ж, із традиційним українським вигуком *леле*, що узвичаєно тлумачиться як такий, що «уживається для вираження жалю, нарікання, страху або здивування (часто разом з «ой»))» [33, с. 474]. Етимологи, до речі, подаючи різні можливі варіанти походження вигуку *леле* висловлюють також думку, що «більш очевидною здається тотожність цього вигуку з кличною формою від [*леля*] (псл. [*lelja*]) «старша жінка; тітка; мати»; пор. н?*не* «леле» від н?*ня* «мати» [13, с. 217]; *леля* в українців – це ще й «старша сестра» [13, с. 217, 218], етимологічно пов'язане з «дитячим лепетом і паралельне формам l'alja, l'olja з частково подібною семантикою; значення «старша сестра» (= «нянька» могло бути підтримане зближенням з фонетично подібним *lelējati* «колихати»))» [14, с. 218]. А тому вона безперечно має звуконаслідувальний характер. Декодувати семантику цього вигуку – *ле-ле* – в мовленні немовляти, який здебільшого актуалізований у ситуації плачу, спроможен не кожен, але більшість матерів тлумачать його як вияв болю, незадоволення або будь-якого дискомфорту чи просто стану голоду.

Варіант «*ні-ні*» (і не лише з огляду на графічний маркер «чуже») має, очевидно, інтекстову основу, зважаючи на подібність до типових звуконаслідувальних слів – *ономатом*. Можна припустити, що воно виникло як результат вербалізації однієї з лексем дитячого лепетного мовлення самого Михайлика або як елемент узвичаєного для найближчої родини первинного апелятивного іменування (ще за відсутності усталеного офіційного імені, функціонуючи паралельно вже й після його появи), пор.: «*Маленьке «ні-ні» було трошки бідненьке, бо йому прищепили вісну і вона прийнялась, але тепер вже вона присохла і «ні-ні» поїде хутко гуляти*» [XII, с. 167]; «*Ні-ні* вже не зветься ні Лютею, ні Ліліком, а просто Михальом, так уже й нова служанка Фрося вивчилася» [XII, с. 168].

Крім зазначених найменувань, Леся Українка використовувала для іменування Михайлика й інші, узуальні, найчастіше – народно-розмовні номени, що здебільшого набували в її текстах семантичних трансформацій, а тому їх можна вважати семантичними okazіonalізмами (напр., лексема *шкряботуха* характеризує адресата-племінника за певними ознаками його комунікативної поведінки, актуалізуючи сему 'писати'). Найменування *розбишачка* експлікує також поведінкові ознаки цього хлопчика.

Частотними в опосередкованому називанні Михайлика були насамперед номінації, похідні від узвичаєних фаунономенів *утятко* / *вутятко*, *утятонько* («*Утятко* наше проводжало нас у полон дуже весело»

[XII, с. 176]; «Цілую міцно тебе з **утятком** і Дору з Микунькою» [XII, с. 192]; «Міцно цілую тебе, **утятонько** любеє» [XII, с. 189]]. До речі, цю лексему вжито в листах і у формі множини – *утята* – для найменування і племінника, і сестри Ольги з неодмінною оцінною лексемою *біднії*: «Біднії ви **утята** – послабіли!» [XII, с. 189]; «Ну, й біднії ви, мої **утята**!» [XII, с. 190].

Важливий також для декодування її безпосереднього ставлення до цієї дитини і міжособистісних взаємин із сестрою Ольгою той факт, що Леся Українка навіть не припускала можливості наймання няньки для Михайлика і натомість сама допомагала їй у догляді за ним. Щонайбільший вияв прихильності до них обох – Ольги та Михайлика – і сприйняття як єдиного цілого спостерігаємо в узагальненому найменуванні *тюзіні золотесенькі*, поєднаному зі своєрідним цифровим номеном $1\frac{1}{2}$ *людинки*: «Се добре, що Михалюньо не забуває тітки Лесі в Єгипті. Якось би нам треба побачитися з ним тепер, а то ж можу згодом обернутись в легенду і буде тільки здаватись, що пам'ятає... Бувайте здорові, **мої «тюзіні золотесенькі», цілую обидві $1\frac{1}{2}$ людинки** (цікава лічба!) дуже-дуже міцно» [XII, с. 347]. Наявність графічного маркера – лапок – дає підстави припускати, що таке звертання могло мати інтекстовий характер і, можливо, лексема *тюзіня* первинно належала комусь іншому, не Лесі, ймовірно, навіть сестрі Ользі. Один раз *тюзінею* вона називає також доньку сестри Оксани, що дає підстави припустити: ця лексема, можливо, слугувала синонімом найменування будь-якої маленької дитини в родині Косачів: «Притому вона прислала дві фотографії Оксани-меншої – **славненька «тюзіня»,** похожа неначе більше на Дору, ніж на Оксану» [XII, с. 347]. До речі, в цитованому контексті вербалізовано особливе турботливе ставлення Лесі Українки до «меншої», іменованої здебільшого *маленької Оксани*: очевидно, саме таке – відповідальне – ставлення Лесі Українки до інших, передусім до їхнього здоров'я, мало послідовний і типологічний вияв: «Михальові посилаю поясок ширшенький, а вузченький – **маленькій Оксаночці** і їй же три брелочки – *vie, sant?, forse* (життя, здоров'я, сила (франц)), – я давно хтіла їх послати, та боялась, що в листі пропадуть. Ти ж, певне, будеш бачити обох Оксан, то поцілуй їх за мене, і нехай маленька носить мої «талісмани» або почепить на люлю» [XII, с. 370].

Один раз у листах використано стилістичний маркер – граматичну форму множини як узагальнене найменування обох Оксан (сестри Оксани та її доньки, теж Оксани) – *Оксани*: «Як же там маються тії Оксани?» [X, с. 414]. Індивідуально увиразнює найменування цієї сестри і її дитини прикметниковий бінарний опозитив латинською мовою: *major – junior* (більша – менша) (з огляду на ідентичність імені її доньки), іноді з використанням інтекстових лексем, напр.: «Напиши, як там Оксаночка **junior** (молодша (лат.)), чи уминула халепки, і як мається Оксаночка **major** (більша (лат.)) (*senior* (старша (понад 40 років) (лат.)) ще рано казати)» [XII, с. 423]. Як бачимо, Леся Українка уникає потенційного опозита *старша* внаслідок певних вікових характеристик сестри. А отже, означальні лексеми

та прикладки (*Оксана-менша*) слугують додатковим елементом диференціації та ідентифікації двох осіб із однаковими іменами.

Один раз щодо Оксани фіксовано жартівливе найменування *герцогиня з комори*: «А щодо «герцогства», то й наша ж Оксаночка *laduchessedeko-mor* (**герцогиня з комори** (франц.)), так що нам герцоги зовсім не в дивовижу!» [XI, с. 340]. Його походження зумовлене тим, що дехто з родичів, як зазначалося, вважав, що Косачівська генеалогія має зв'язок із герцогами Герцеговини. Означальна характеристика відзначається побутовою мотивацією: одного разу, перебуваючи на Полтавщині в бабусі, їй довелося мешкати в коморі.

Інші родинні найменування сестри Оксани (*Уксус, Уксусок*) і брата Миколи (*Кахота, Кахоточка, Кох, Кохія, Кукота, Кухота*) мають непросту мотивацію і потребують подальшого вивчення.

Син Лідії Драгоманової-Шишманової – Дмитро мав кілька імен, обмежених уживанням родинного середовища. Найчастотніші – *Маусик / Маусік* (інші відомі його найменування – *Зог, Лід, Лідик, Лідяно, Маусик, Міка, Міусольц, Міццїккато, Zogo* [X, с. 533] (крім варіанта *Міццїккато*, в примітках йдеться й про інший правописний варіант *Міцїкато* [X, с. 446], а тому, який із них правомірний, чи обидва мали нормативний статус у мовній парадигмі тодішньої епохи, можемо говорити сьогодні лише гіпотетично, хоча в листах фіксовано лише другий: «*Міццїкато постараюсь написати*» [X, с. 363]), *менша мечка* [XII, с. 645]), до творення якого, за епістолярними свідченнями Лесі Українки, ймовірно, мала причетність її молодша сестра Ізидора. Хоча, цілком можливо, вона просто найдовше з усього кола комунікантів, якому він був відомий, зберігала саме цей оказіональний варіант його номінування: «*Дора все строїть плани, як вона буде приймати у себе Маусика (вона вперто назива його таки Маусиком)*» [X, с. 44]. Про правомірність такого припущення стверджує, зокрема, і лист Лесі Українки від 14 червня 1894 року з Софії до матері: «*Міка говорить тільки по-болгарськи, по-французьки трохи розуміє, але не хоче в цьому признаватись, бо чогось терпіть не може сеї мови. Міка гарненьке хлоп'я, дуже швидке, але досить лагідної вдачі. Маусіком він не хоче зватись. Дорини картинки йому сподобались, а потім ми з ним якось знайшли в моїй записній книжечці той «жабчин портрет», що колись мені Дора у Київ прислала, «портрет» сей дуже йому сподобавсь, більше всіх картинок, так що я йому дала його, а Рада почала дразнити Міку, що се його власний портрет, бо вони всі дразнять Міку «жабським офіцером», він же дуже радий назві «офіцерин», та не знає, як думати про епітет «жабські» [X, с. 238–239]. Уперше ім'я *Маусик* фіксовано в Лесиному листі до Михайла Драгоманова 18 грудня 1890 року з Луцька (без жодних коментарів, а отже, як відоме цьому колу комунікантів), а загалом його вжито в її епістолярній спадщині 13 разів (один раз – зросійщений варіант *Маусік*).*

Походження деяких інших найменувань Дмитра Шишманова відзначається прозорою внутрішньою формою і мотиваційною основою.

Скажімо, найменування *Лід*, *Лідик* і *Лідянка* беззаперечні похідні деривати від імені його матері – *Лідії Драгоманової*. Інші – *Міусольц*, *Міцціккато*, *Zogo* – відзначаються затемненою мотивацією: їх походження потребує додаткового вивчення.

До речі, в листах фіксуємо чимало детальних портретів цього хлопчика, які мають виразну позитивну конотацію і відтворюють особливе ніжно-пестливе ставлення до нього, і не лише *Лесі Українки*, напр.: «**Маусиковий** портрет погано вийшов, давнішній був краще, а тут вийшло, «так, щось чорненьке». Тільки очки гарненькі, бистрі. Щось не віриться, аби то він був у вас таким благонравним, як ви хвалитесь, не на те його очі показують. А якщо правда, то вам його розбалує, приїхавши, ось побачите!» [X, с. 127–128]; «**Маусик** був оце недавно трошки слабкий, але тепер уже здоровий. Він тепер перестав ходити в платтячках! а вже носить хлоп'ячі матроські костюми і дуже ними хвастає. *Ліда* йому привезла костюми з Лондона («лондонські дрешки») і воєнну червону шапку з Парижа, а, окрім того, ще в нього єсть турецька шапка, і коли він її надіває, називається «турчин палапук», а коли французьку військову шапку, то зветься «жабські офіцерин», а коли лондонський костюм, то тоді вже він «лондонско момче». / З нього хутко здіймуть портрета, то ви побачите, яке те «лондонско момче» [X, с. 242]; «**Міка** се дуже любить. *Міка* тут живе в состоянні «первого человека», і *Ліда* йому все каже: «*Міка*, ти станелъ големъ дяволъ», на що він відповідає: «ти си дяволъ сама». Воно, се мале, взагалі не дає себе в обиду і від служанок старих як одгризається, так як наша *Дора*» [X, с. 247]. Поряд зі згаданими жартівливими назвами, що мають динамічний, темпорально й локативно обмежений характер уживання і залежать від певних поведінкових домінант і особливостей зовнішності цього хлопчика – *жабський офіцер* / *жабські офіцерин*, *турчин палапук*, *лондонско момче*, маленький *Шишманов* мав, за твердженням *Лесі Українки*, й офіційну, актуалізовану описовим зворотом – *син господина Шишманова* («Чи дуже розумний став *Міка*, «**син господина Шишманова**», як назива його один молодий болгарин» [X, с. 161]). Virізняється також відетнонімний дериват для називання дитини – *болгарча* – на протигагу нормативному сучасному болгареня: «*Міка* похож» більше на *Ваню*, ніж на *Ліду*. Він гарненький і швидкий хлопчик, тільки болгарча завзяте, ні по-якому не хоче говорити, тільки по-болгарськи» [X, с. 260].

Через неможливість декодувати окремі слова в рукописах епістолярних текстів *Лесі Українки* деякі номінації цього хлопчика залишаються дотепер не розшифрованими, напр.: «Скажіть *Дорі* (прочитайте їй), що *Міку* називаю [...]. Іще *Міка* їздив раз на возі, запряженому буйволами» [X, с. 256].

Принагідно зауважимо, що вибір офіційного імені цього племінника – *Дмитро* – видався *Лесі* недостатньо бажаним для неї: «Шкода, що *Лідянка* не назвали *Цветаном*, хоч і *Дмитро* нічого собі ймення» [X, с. 50].

Важливою ознакою функціонування okazіональних найменувань братів і сестер можна вважати одночасне вживання кількох із можливих номінацій однієї особи. В таких ситуаціях частина лексем утворює градуальний ряд із посиленням однієї з можливих її диференційних характеристик, а в інших, навпаки, виокремлює різні риси, властиві конкретному адресатові (як-от, найменування сестри Ольги в листі 9 червня 1901 року з Кимполунга *«Моя Джілія! Все-таки прости мене, трошки мені смішнуvато казати «твое весілля», «твої дружки», коли подумаю, що все-таки ти і Пуцик, і Пудільда і т. д. Ну, але ж правда, що ти і Лілея ще й навіть лілейная, се дуже важно і поважно!»* [XI, с. 236].

Okazіональне найменування чоловіка – Климента Васильовича – *Квіточка* (в епістолярії фіксовано шість разів в ситуації опосередкованого називання в листах до інших адресатів – до сестри Ольги й Ольги Кобилянської) має виразну мотиваційну основу – його прізвище (**Квітка**). Воно створене, очевидно, за узвичаєною асоціативною моделлю, семантично співвіднесеною з традиційним для українського мовлення способом іменування особи за допомогою різних флорономенів. Щоправда, лексеми *квіточко, квітко*, здебільшого в ролі апелятива, визначають традиційну мовну поведінку українських дівчат і жінок, найчастіше в комунікативній ролі закоханої чи матері. Зауважмо, що в одному зі збережених листів Ольги Кобилянської до Лесі Українки (01.03.1908) після її одруження з Климентом Квіткою фіксуємо тотожну назву, але стосується вона вже не її чоловіка, а її самої: *«Сто раз хтось чорний комусь біленькому за його обширний лист дякує – а ще більше за то, що хтосічок любенький саме так, а не інакше, собі поступив, і є тепер п[ане]ю "Квіточкою"»* [21, с. 146].

Інша неолексема – *Лютюсь* – має непрозору семантику (фіксовано один раз у листі до Ольги Кобилянської 3 квітня 1913 року з Хельвана), хоча стилістика словотвірного форманта вказує беззаперечно на його позитивну конотацію: *«Я не думаю, щоб се вже так довіку було, я сподіваюся, що вернуться ще мені дні праці і ночі мрій, але тепер, видно, Лютюсь мій правду казав, що хтось «має право» рік-два лінуватись»* [XII, с. 456].

Епістолярні тексти Лесі Українки – потенційне джерело реконструювання і фрагментів дитячого мовлення малих Косачів. Це можуть бути якісь змістово значимі слова, їхні улюблені (стереотипні?) вирази (або ті, які чимось вразили й запам'яталися Лесі Українці). Особливо варто виокремити ті інтексти, що відтворюють специфіку дитячого мовлення, зокрема їхньої лексики (*«Наше маленьке вже ходить, так, що його тільки за одну ручку водять, і дуже воно любить ходити – все «ди-ди» каже, то має значити «йди-йди»* [XII, с. 182]) і образного мовомислення Косачівських дітей, як-от, молодшого брата Миколки: *«Як ішов град, то Кох злякався, плакав і кричав: «Бё досць!» О «явлениях» природи Кох має своє поняття, так: **грім гримить** – то **хрущ гуде** (певно, через те, що під каштаном хрущі завжди дуже голосно гудуть); **хмари – дим**; що **град листя позбивав**, то Кох думає, що то **курка поїла, вітер** –*

що то *Ліля дмухає, і т. д.*» [X, с. 21]. Іноді відтворено навіть фрагменти дитячих діалогів, які відображають різність дитячого світосприйняття. *«Оце щоранку Микось вбігає знадвору і гукає: «Мамо! А надворі, знаєш, тепло-претепло!.. Не треба мені пальта надівать?» ... Але по обіді приходить Кох знову і заявляє: «А знаєте, надворі снігом пахне». Оксана завжди при тому заспориться, що сніг ніяк не пахне, але Микось на своєму стоїть. А я теж думаю, що вже пахне снігом, і помалу перебираюсь на зимовий стрій»* [X, с. 34].

До речі, Леся Українка неодноразово зауважувала про гармонійне співіснування з молодшими братами й сестрами. За її ж свідченням, діти слухалися її навіть більше, ніж батьків: *«Ось я тепер zostалась з дітьми, бо мама в Києві, але я ще їм нікому жадної покути не завдала. Тільки тут цікавий феномен: наші малі слухають мене далеко краще, ніж було при мамі, і навіть куди краще, ніж самої мамі, – я сама не знаю, чому се так»* [X, с. 128]. Для декого з них вона була не просто сестрою, а ще й учителькою: навчала їх іноземних мов, гри на музичних інструментах: *«Я учу Оксаночку грати на фортепіано, бо вона має добрі вушка й лапки. Сподіваюся, що учениця багато переважить свого учителя і буде давати концерти (укупі з Зоркою)»* [X, с. 44]; *«А я немало мучу тітчиних «хлопців» над німеччиною та іншим «просвещением»* [X, с. 148]. Як відомо, для братів і сестер Леся Українка написала навіть підручник зі стародавньої історії.

Один раз у листах, пишучи мамі про успіхи в навчанні сестри Ольги, вона мимохіть висловлює міркування про те, що зазвичай не було вербалізоване в її епістолярному спілкуванні, а належало до її внутрішніх почувань і мрій – про власних дітей: *«Пуц поводить ся поважно і справно, – я починаю думати, що з нього вийде колись порядна студентка. Ах, мамочко, gdybym miała dwanaście córek! (Якби я мала дванадцять дочок! (польськ.)). Але, слава богу, у мене не буде ні одної»* [X, с. 178]. Іншого разу в листі 22 вересня 1894 року з Софії до сестри Ольги, яка збиралася від'їздити на навчання, вона повторює цей інтекстовий афоризм у повному, не усіченому і частково трансформованому лексично варіанті: *«Який се жал! Тільки що ти дійшла таких літ, що можеш товаришем бути, а тут уже приходить ся думать про розлуку. Але знаєш: gdybym miała dwanaście sióstr, wszystkich bym wykie rowała na profesorów (якби мала дванадцять сестер, усіх би виховала на професорів (польськ.)), якби то від мене залежало»* [X, с. 262].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. А отже, епістолярні тексти Лесі Українки – вагоме джерело декодування особливостей родинної метамови Косачів, зокрема, одного з найчастотніших фрагментів їхньої мовної поведінки – найменування дітей, значну частину яких становлять оказіональні номінації. Автором таких найменувань здебільшого були, очевидно, батьки, зокрема, мама, Ольга Петрівна Косач-Драгоманова, і сама Леся Українка. Номінативне поле таких найменувань актуалізоване як індивідуально увиразненими, так і узагальненими

лексемами. Важливою ознакою його формування можна вважати наявність численних варіантів – і лексичних, і словотвірних.

Як особливу рису Лесиного словотворення в найменуванні дітей, поза сумнівом, можна виокремити частотні композитні найменування, що загалом властиве народнорозмовному мовленню й комунікативній поведінці української матері.

Не менш увиразнює Лесине епістолярне мовлення використання різних словесних сполук із опорними оказіональними лексемами, що слугують додатковим засобом портретування братів і сестер.

Подальше вивчення цієї проблеми вбачаємо в пошуку інших епістолярних текстів, позначених такою ж особливістю іменування дітей у родинному спілкуванні, зокрема в зіставленні з мовними традиціями і епістолярною практикою інших українських родин, зокрема, Вацлава Морачевського й Олега Ольжича.

Список використаної літератури

1. Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори Василя Барки: (семантико-дериваційний та лексикографічний аспекти) / Н. А. Адах; за заг. ред. Г. М. Вокальчук. – Рівне : Вид-во Олега Зеня, 2007. – 136 с.
2. Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори в поезії Василя Барки: семантика, функції, прагматика : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спеціальність 10.02.01 / Н. А. Адах; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 20 с.
3. Адах Н. А. Словотворчість Василя Барки / Н. А. Адах // Дивослово. – 2013. – № 6. – С. 38–42.
4. Богдан С. К. Родинне спілкування Косачів: етикетні стереотипи в епістолярних текстах / С. К. Богдан // Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр. / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки; упоряд. Н. Г. Сташенко. – Луцьк, 2006. – Т. 3. – С. 46–61.
5. Болотнова Н. С. Коммуникативная стилистика художественного текста / Н. С. Болотнова // Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М. Н. Кожинной. – М. : Наука, Флинта, 2003. – С. 157–162.
6. Болотнова Н. С. О типологии регулятивных структур в тексте как форме коммуникации / Н. С. Болотнова // Вестник ТГПУ. – 2011. – Вып. 3 (105). – С. 34–40.
7. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови (кінець 80-х – початок 90-х років ХХ століття) / Г. М. Віняр, Л. В. Шпачук. – Кривий Ріг, 2000. – 117 с.
8. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : [монографія] / Г. М. Вокальчук; за ред. А. П. Грищенка. – Рівне : Наук.-вид. центр «Перспектива», 2004. – 524 с.
9. Вокальчук Г. М. «Я – беззразковості поет» (словотворчість Михайля Семенка) : [монографія] / Г. М. Вокальчук. – Рівне : Перспектива, 2006. – 201 с.
10. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття : [монографія] / Г. М. Вокальчук; відп. ред. С. Я. Єрмоленко. – Острого : НАУ «Острозька академія», 2008. – 536 с.
11. Вокальчук Г. М. Неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах : [монографія] / Г. М. Вокальчук, А. М. Архангельська, О. А. Стишов, Ю. П. Маслова, В. В. Максимчук; відп. ред. Г. М. Вокальчук. – Рівне-Оломоуць : Вид-во НУ «Острозька академія», 2011. – 201 с.

12. Гаврилюк Н. В. Словотворчість поетів-неокласиків у контексті поетичного мовлення 20–30-х років ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. В. Гаврилюк; Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – 17 с.
13. Етимологічний словник української мови : в 7 т. – К. : Наук. думка, 1989. – Т. 3. – 552 с.
14. Карпіловська Є. А. Неузуальне словотворення: правила «гри без правил» / Є. А. Карпіловська // Вісник Київського нац. ун-ту. Серія : Філологія. – 2005. – Т. 8. – № 1. – С. 106–117.
15. Колоїз Ж. В. Тлумачно-словотвірний словник okazіоналізмів / Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : ТОВ «Явва», 2003. – 168 с.
16. Колоїз Ж. В. Okazіональність / узуальність як концептуальна лінгвістична категорія / Ж. В. Колоїз // Українська мова. – 2006. – № 1. – С. 71–81.
17. Колоїз Ж. В. Okazіональна деривація: теоретичний та функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.05 / Ж. В. Колоїз; Інститут української мови НАН України. – К., 2007. – 10 с.
18. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація / Ж. В. Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 310 с.
19. Колоїз Ж. В. Неузуальне словотворення : [монографія] / Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. – 156 с.
20. Косач-Кривинюк О. Леся Українка. Хронологія життя і творчості. – репринтне вид. – Луцьк : Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2006. – 926 с.
21. «Листи так довго йдуть...» : Знадоби архіву Лесі Українки в Слов'янській бібліотеці у Празі / упоряд., передмова та примітки С. Кочерги, післямова О. Сліпушко. – К. : Вид. центр «Просвіта», 2003. – 308 с.
22. Максимчук В. В. Лексичні новотвори поетів Рівненщини середини ХХ – початку ХХІ сторіч : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / В. В. Максимчук ; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2014. – 20 с.
23. Мірошніченко Л. Леся Українка. Життя і тексти / Лариса Мірошніченко; передмова Михайлини Коцюбинської. – К. : Смолоскип, 2011. – 264 с.
24. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006) : [словник] / А. Нелюба, С. Нелюба. – Харків : Майдан, 2007. – 144 с.
25. Нелюба А. Словотворчість незалежної України (1991–2011) : [словник] / А. Нелюба. – Харків : ХІФТ, 2012. – 608 с.
26. Семенюк О. В. Вплив фольклору на словотворчу практику Павла Тичини / О. В. Семенюк // Лінгвістичні дослідження : Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2015. – Вип. 39. – С. 74–79.
27. Словарь української мови : в 4 т. [упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко]. – К. : Наук. думка, 1996. – Т. 2. – 588 с.
28. Словарь української мови : в 4 т. [упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко]. – К. : Наук. думка, 1996. – Т. 3. – 516 с.
29. Словарь української мови : в 4 т. [упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко]. – К. : Наук. думка, 1997. – Т. 4. – 563 с.
30. Сюта Г. М. Мовні інновації в українській поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Г. М. Сюта; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 1995. – 18 с.
31. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970. – Т. I. – 800 с.
32. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1971. – Т. II. – 552 с.
33. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1973. – Т. IV. – 840 с.
34. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1977. – Т. VIII. – 928 с.
35. Спогади про Леся Українку / [упорядк., вступна стаття та коментарі А. І. Костенка]. – Вид. друге, доповн. – К. : Дніпро, 1971. – 483 с.

36.Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1975–1979; Т. X. – 542 с.; Т. XI. – 478 с.; Т. XII. – 694 с.

Богдан Светлана. Окказиональные наименования номинативного поля ребенок в эпистолярных текстах Леси Украинки. В статье определен реестр номинаций, которые образуют в эпистолярных текстах Леси Украинки лексико-семантическое поле 'ребенок'; главное внимание сосредоточено на номенах, имеющих статус окказиональных, значительная часть которых были элементами семейной метаречи Косачей-Драгомановых и которые имели дифференциальный характер, выступая средством идентификации ее братьев и сестер – родных и двоюродных (чаще – младших), а также – племянников: *Мака, Кна-кна, Пуць, Пуцьик, Путильда, Лилея, Гуся, Гусиня, Гусинька, Дрозд, Дроздык, Кох, Кахота, Патя, Пуця, Рюрик, Зоря, Лидик, Лидянка, Маусик, Тюсиня, Имочка, лисенятко* и т. д.; значительная часть таких наименований употреблена как общие для всех или нескольких детей, напр.: *буслята, верчки, драбы, лисенята, негры, пуци, тигры, тигры-негры, тигро-негры, хрущики, щучики*; определена мотивация и продуктивные модели образования стилистически окрашенных номинаций, прежде всего индивидуально окрашенных; уточнены списки окказиональных наименований каждого ребенка семьи Косачей, использованных в эпистолярных диалогах Леси Украинки.

Ключевые слова: окказионализм, номинативное поле, номинация, лексический регулятив, эпистолярный текст, ребенок.

Bohdan Svitlana. Occasional Nominations of the Nominative Field *Child* in Lesya Ukrainka's Epistolary Texts. The register of nominations, forming the nominative field *child* in Lesya Ukrainka's epistolary texts, is defined; the main attention is paid to the names with occasional status, most of them were the elements of Kosach-Dragomanov's family metalanguage with differential nature, being as mean of its brothers and sisters' – native and cousins (mostly – earlier), and also newhevs' identification: *Maka, Kna-kna, Puts, Putsyk, Putylda, Lyleia, Husia, Husynia, Husynka, Drozd, Drozdyk, Kokh, Kakhota, Patia, Putia, Riuryk, Zoria, Lydyk, Lydianko, Maussyk, Tiusynia, Ymochka, lyleniatko* etc.; most of such nominations are applied as general for all or few children, for example, *busliata, verchyky, draby, lyseniata, nehry, putsy, tyhry, tyhry-nehry, tyhro-nehry, khrushchyky, shchuchyky*; motivation and productive models of stylistically painted nominations were defined, first of all individually impressive; the lists of occasional nominations of each child in Kosach family, used in Lesya Ukrainka's epistolary dialogues, were made more accurate.

Keywords: occasionalism, nominative field, nomination, lexical regulative, epistolary text, child.

Стаття надійшла до редколегії 05.04.2015